

Projekt uchwały Nr 347/1/21
Data rej. 12.10.21
Data skier. do Komisji 12.10.21
Spodziewany termin sesji 28.10.21

UCHWAŁA NR / / 21
SEJMIKU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

z dnia 2021 r.

w sprawie przyjęcia Wojewódzkiego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2021 – 2027 pn. „Region Przyjazny Rodzinie”

Na podstawie art. 12a ust. 2c, art. 14 ust. 1 pkt 4a i art. 18 pkt 2 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2020 r. poz. 1668 oraz z 2021 r. poz. 1038) oraz art. 183 pkt 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2020 r. poz. 821 oraz z 2021 r. poz. 159 i 1006) uchwała się, co następuje:

§ 1. 1. Przyjmuje się Wojewódzki Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2021-2027 pn. "Region Przyjazny Rodzinie".

2. Program, o którym mowa w ust.1, stanowi załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia, z mocą od dnia 1 stycznia 2021 r.

SEJNO WYDZIAŁ PRAWNYCH

Joanna Jędrasz
radca prawny

REGION PRZYJAZNY RODZINIE
WOJEWÓDZKI PROGRAM WSPIERANIA RODZINY I SYSTEMU PIECZY ZASTĘPCZEJ
NA LATA 2021-2027

Szczecin, 2021

DIRKTOR
Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej
Dorota Rybarska-Jarosz

Spis treści

Wstęp	3
1. Ustalenia terminologiczne	7
2. Kontekst krajowy i regionalny założeń Programu	9
3. Diagnoza sytuacji rodzin na Pomorzu Zachodnim	13
3.1 Sytuacja demograficzna	13
3.2 Rodzina	20
3.3 Dzieci i młodzież (<i>w tym piecza zastępcza</i>)	25
4. Rodzina jako fundament kapitału społecznego – analiza SWOT	35
5. Cele i zadania Programu	39
6. Wskaźniki realizacji Programu	41
7. Finansowanie Programu	44
8. System zarządzania realizacją Programu	45

Wstęp

Niniejszy dokument – Region Przyjazny Rodzinie – Wojewódzki Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2021-2027 (zwany dalej Programem), jest wyrazem troski władz samorządu województwa o dobrostan i pomyślność zachodniopomorskich rodzin, jakość i godziwe warunki życia oraz prawidłowe ich funkcjonowanie.

W wymiarze prawnym, Program jest wypełnieniem zapisów art. 183 pkt. 2) Ustawy z dnia 09.06.2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2020 r. poz. 821 t.j.). W wymiarze strategicznym, Program jest jednym z najważniejszych dokumentów o charakterze operacyjnym, przewidzianym do realizacji w najbliższych latach, zgodnym z innymi kluczowymi dla regionu dokumentami, o czym szerzej – w drugim rozdziale Programu.

W wymiarze koncepcyjnym, stanowi nawiązanie, kontynuację, ale także pogłębienie i rozszerzenie tych celów, zadań i działań, które zrealizowane zostały w okresie 2014-2020, w ramach realizacji Programu *Region dla Rodziny* (2014-2020), jednocześnie określa nowe wyzwania i cele – bardziej adekwatne do aktualnej rzeczywistości społecznej regionu.

Region Przyjazny Rodzinie stanowi więc „wersję 2.0” Wojewódzkiego Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej *Region dla Rodziny*, wdrażanego w okresie 2014 - 2020. Wyrósł na tym samym gruncie regionalnej polityki społecznej; ogniskuje się na tej samej grupie odbiorców (zachodniopomorskich rodzinach), ale jednocześnie jest inny, ponieważ rzeczywistość, zarówno społeczno-gospodarcza jak też prawna i polityczna, znacząco zmieniła się w ciągu ostatnich siedmiu lat, co pokazuje zawarta w Programie diagnoza.

Dokument, w porównaniu do poprzedniego Programu, został rozszerzony o doświadczenia, wnioski i rekomendacje realizatorów, użytkowników oraz odbiorców przedsięwzięć. Pozwolił na to wpisany w Program monitoring działań i opinii beneficjentów, prowadzony cyklicznie, każdego roku i przedstawiany na Komisji ds. Rodziny Sejmiku Zachodniopomorskiego (funkcjonującą do 2018 r.).

W parze z monitoringiem realizacji poprzedniego Programu, prowadzona była stała i uważna obserwacja zachodniopomorskiej rzeczywistości społeczno-ekonomicznej, zachodzących nieustannie zmian, pojawiających się nowych zjawisk i zagrożeń.

Dzięki oparciu się na badaniach eksperckich i naukowych, na analizie dostępnych danych i statystykach publicznych, na ścisłej współpracy z samorządami lokalnymi z regionu, zadania zawarte w Programie przyjęły postać szeregu projektów współfinansowanych ze środków UE, głównie z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego. Projekty RPO koordynowane przez ROPS: „Akademia Rodzica Zastępczego”, „Kurs na Rodzinę” czy „Akademia Przyszłości”, wdrażane były w różnych powiatach regionu bądź też obejmowały cały region. Chodziło o uzyskanie efektu współpracy, ale też równego dostępu mieszkańców do usług publicznych wysokiej jakości, świadczonych jak najbliżej zamieszkania.

Siedem lat po uruchomieniu systemowych działań na rzecz rodziny i systemu pieczy zastępczej, samorząd województwa staje wobec nowych, nagłych wyzwań i zjawisk, dotyczących społeczności regionu. Przedłużający się stan pandemii z powodu zagrożenia chorobą covid-19, który odcisnął piętno na funkcjonowaniu osób, rodzin i całych wspólnot lokalnych, zaburzył podjętą pracę na rzecz poprawy relacji, więzi czy pogłębionej terapii rodzin. Samotność na wielką skalę, lęk, nasilenie przemocy i uzależnień, większa skłonność

do prób samobójczych, do ryzykownych działań w sieci Internetu, rodzą potrzeby opracowania nowych instrumentów oddziaływań społecznych i na inną niż dotąd skalę. Należy uruchomić wszelkie możliwe siły i zasoby na rzecz odbudowy zaufania między ludźmi, zrównoważonych relacji, zdolności mieszkańców (instytucji/organizacji) do współdziałania, by zminimalizować skutki blisko półtorarocznej izolacji społecznej oraz życia w poczuciu lęku i zagrożenia.

Obok wymienionych skutków w otoczeniu życia pojedynczego człowieka i rodziny, w ciągu ostatnich lat pogłębiły się niekorzystne warunki demograficzne regionu. Należą do nich przede wszystkim:

- bardzo wysoka liczba dzieci przebywających w pieczy zastępczej (w 2019 r. wskaźnik liczby dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej na 1 tys. mieszkańców był w naszym regionie najwyższy w kraju i wynosił 13,3, podczas gdy w tym samym okresie dla kraju współczynnik wynosił 8,7);
- bardzo wysoki odsetek urodzeń pozamałżeńskich, prawie dwukrotnie wyższy niż w skali kraju (w 2019 r. wyniósł on 41,92%, przy średniej w kraju 25,38%);
- pogłębiający się ujemny przyrost naturalny (z [-0,9] w 2017 r. wzrósł do [-2,3]‰ w roku 2019, podczas gdy w skali kraju wynosił [-0,9]‰ w 2019 r.; oraz do [-4,3] ‰ na koniec lipca 2020 r.);
- dynamiczny wzrost liczby i odsetka osób starszych (w okresie 2016 – 2019, liczba mieszkańców w przedziale wiekowym 70-74 lata wzrosła o ponad 50%);
- znaczący przyrost wskaźnika obciążenia demograficznego (o 5% w ciągu ostatnich 3 lat; w 2021 r. to już 37,7%, oznacza to, że w naszym województwie na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada prawie 38 osób w wieku poprodukcyjnym);
- corocznie wyższy o około 0,1-0,3%, w porównaniu ze średnią krajową, współczynnik rozwodów.

Jednocześnie w naszym regionie, w ostatnich latach:

- maleje liczba małżeństw z dziećmi;
- rośnie liczba bezdzietnych małżeństw;
- spada liczba zawieranych małżeństw;
- maleje liczba urodzeń dzieci;
- rośnie średnia wieku mieszkańca (aż o 18 miesięcy w ciągu ostatnich trzech lat);
- coraz większym problemem staje się brak zastępowalności pokoleń.

Wszystkie przedstawione wyżej wskaźniki demograficzne znalazły swoje uszczegółowienie w dalszej części Programu. We wstępie, mają jedynie zasignalizować kwestie, wokół których wypracowano matrycę logiczną interwencji, to jest: cele, zadania, działania, wskaźniki oraz rezultaty planowanych działań.

Intencją twórców Programu była próba odpowiedzi na pytania: z jakimi problemami czy zagrożeniami aktualnie borykają się zachodniopomorskie rodziny; jakie są ich potrzeby i zasoby; jak wyglądają ich więzi i struktura międzypokoleniowa; w jakiej kondycji ekonomicznej przychodzi im funkcjonować u progu drugiej dekady XXI wieku?

Nie ulega wątpliwości, że zachodniopomorska rodzina w roku 2021, wg modelu, to ta sama rodzina, którą zdiagnozowano na potrzeby pierwszej edycji programu, a więc przed 2014 r., jednakże wiele czynników, zewnętrznych i wewnętrznych, obiektywnych i subiektywnych, ekonomicznych i pozaekonomicznych – wpłynęło na dynamikę cyklu życia rodziny,

konfigurację relacji i więzi, weryfikację dotychczasowego modus operandi, czy systemu wartości, na którym budował się społeczny i kulturowy kapitał rodzinny.

Jednym z czynników, który znacząco wpłynął na zachowania (zwłaszcza konsumpcyjne) i zmiany w zakresie standardu czy sposobu życia zachodniopomorskich rodzin, było wprowadzenie do obiegu świadczenia 500+. Od momentu jego wprowadzenia (kwiecień 2016 r.) do końca 2018 r., w okresie niecałych 3 lat, odsetek klientów pomocy społecznej do liczby ludności na terenie województwa zachodniopomorskiego spadł z wartości 8,3% do 5,9%. W niektórych powiatach spadek ten był jeszcze większy, np. w powiecie białogardzkim z 15,4% na 11,0%. Jeżeli przyjmiemy szerszą perspektywę czasową i obejmiemy nią lata 2011-2018, to zmiany w tym zakresie okażą się jeszcze większe: średni odsetek klientów pomocy społecznej (liczony na poziomie powiatów), w 2011 r. wynosił 11,4%, a w 2018 r. – wspomniane 5,9%. W ciągu siedmiu lat odsetek ten spadł zatem o 5,5 punktów procentowych, czyli niemal dwukrotnie. Zmniejszenie liczby osób korzystających z pomocy społecznej niewątpliwie jest pozytywnym zjawiskiem, choć z pewnością nie można nazwać go wskaźnikiem, który w najbardziej wiarygodny sposób obrazuje sytuację rodzin.

Na zachodniopomorskie rodziny głębokim cieniem kładzie się fakt, iż region przoduje w kraju pod względem największej liczby dzieci przebywających w pieczy zastępczej. Jednocześnie, w 2019 r. odnotowano najniższą liczbę urodzeń, tj. 14,6 tys. dzieci – najmniej od początku istnienia województwa, po reformie administracyjnej.

Stale najwyższa w skali kraju liczba dzieci w pieczy zastępczej (niskie kompetencje wychowawcze i socjalizacyjne rodziny) i rekordowo niska liczba urodzeń dzieci w skali roku, to dwa bardzo istotne wyzwania polityki społecznej w zakresie wspierania rodziny.

W odniesieniu do młodzieży, warto przywołać wskaźniki i trendy społeczne, wpływające na kondycję młodego pokolenia, aby włączyć do działań samorządów wszystkich szczebli odpowiednie środki i zasoby na rzecz wzmocnienia przyszłego kapitału społecznego, kulturowego i ludzkiego – w całym regionie. A są nimi:

- malejąca z roku na rok liczba przysposobień osób małoletnich (przykładowo: 2016 r. – 211 adopcji, 2018 r. – 145, 2020 r. – 76);
- rosnąca liczba samobójstw wśród nastolatków 13-18 lat (2017 r. – 22 osoby; 2018 r. – 23 osoby; 2019 r. – 30 osób; 2020 r. – 37 osób);
- rosnąca liczba hospitalizacji młodzieży na oddziałach psychiatrycznych (przykładowo dane z Oddziału Psychiatrii Dziecięcej i Młodzieżowej SPSZOZ „Zdroje” w Szczecinie: 2020 r. – 29 pacjentów; 2021 r. – 42 pacjentów; na każdego wypisywanego pacjenta przypada trzech oczekujących na przyjęcie na oddział);
- utrzymujący się jeden z najniższych w skali kraju wynik egzaminów maturalnych;
- brak systemowych rozwiązań w zakresie życiowego startu dla usamodzielnianych wychowanków instytucjonalnej pieczy zastępczej (syndrom braku tożsamości oraz przynależności terytorialnej; brak mieszkań chronionych i treningowych).

Przedstawione wyżej niekorzystne zjawiska, dotyczące dzieci i młodzieży, stanowią integralną część mapy społecznej rzeczywistości regionu, związaną z warunkami życia i funkcjonowania populacji dorosłych mieszkańców regionu.

Dzieci, młodzież czy prawie pełnoletni nastolatki, w szerszych układach społecznych (rodzinnych) pełnią role córek/synów, sióstr/braci, wnuczek i wnuków. Za każdą osobą z tego kręgu stoi historia domu, rodziców, przodków. To właśnie rodzina jest pierwszym

i najważniejszym środowiskiem, w którym wychowuje się (w założeniu), dorasta i kształtuje każde dziecko. Tam buduje swój system wartości i tworzy wzorce, synchronizuje własny indywidualny, społeczno-emocjonalno-intelektualny rozwój. To od rodziny w największym stopniu zależy, ile dziecko otrzyma w całym okresie dzieciństwa i adolescencji (ale również i w późniejszym samodzielnym życiu) miłości, ciepła, bezpieczeństwa, wsparcia, pomocy. Niestety, rodzina jest czasami źródłem największego odrzucenia, nieakceptacji, krzywd, okrucieństwa lub przemocy, której doświadcza dziecko w swoim życiu.

Można z dużym prawdopodobieństwem przyjąć, że przedstawione w Programie problemy, zagrożenia, niekorzystne tendencje, dotyczące zachodniopomorskich rodzin, w znaczącym stopniu są skutkami (lub przyczynami) negatywnych zjawisk w nich występujących. Są faktorem oddziaływanymi na rodzinę jako całość i na każdego z jej członków osobno. Autorzy Programu traktują pojęcie **rodziny** bardzo szeroko i uniwersalnie. W zapisach niniejszego dokumentu równorzędne *miejsca* zajmują rodziny biologiczne, zastępcze, przysposobione, niepełne czy zrekonstruowane, rodziny z dziećmi sprawnymi jak też z dziećmi z niepełnosprawnością, bez ich klasyfikowania według kultur, grup etnicznych, rodzaju związku czy też ślubu wynikającego z wyznawanej religii.

Każda rodzina potrzebująca pomocy w sferze socjalnej, edukacyjnej, psychologicznej czy terapeutycznej, powinna w swoim środowisku lokalnym mieć dostęp do profesjonalnego wsparcia, dzięki któremu odzyskuje pełną samodzielność i samowystarczalność. Pomoc rodzinie musi opierać się na zasadzie dobrowolności jej udziału, z poszanowaniem podmiotowości i wolności każdej rodziny (wyjątkiem jest przemoc w rodzinie, szczególnie wobec dzieci, wymagająca interwencji zewnętrznej – nierzadko wbrew woli jej członków).

Działania Programu realizowane będą z poszanowaniem zasady partycypacji społecznej i partnerstwa, włączając w proces realizacji kluczowych interesariuszy, to jest rodziny i ich otoczenie, samorządy lokalne, organizacje pozarządowe i społeczne, instytucje publiczne i niepubliczne, wszystkie podmioty zaangażowane w realizację zadań.

Jako autorzy Programu, jesteśmy świadomi faktu, iż nie zawiera on odpowiedzi ostatecznych i niezawodnych, nie stanowi antidotum na wszystkie występujące problemy, jednak jest propozycją uporządkowanych działań wspierających i pomocowych na rzecz rodzin, jak też na rzecz odzyskania kapitału uśpionego w każdym młodym człowieku, którego życie pozbawiło możliwości wychowania i socjalizowania – wśród najbliższej rodziny.

Zrealizowanie założeń Programu może przynieść rodzinom (w szerszym ujęciu – regionowi), wzmocnienie ich potencjału, tożsamości i trwałości, może poprawić jakość relacji między ich członkami, pozwolić lepiej funkcjonować, rozwijać się, reagować i dostosowywać do wciąż zmieniającej się i bardzo nieprzewidywalnej rzeczywistości.

Warto dołożyć wszelkich starań, by Samorząd i Województwo Zachodniopomorskie funkcjonowało w świadomości mieszkańców, jako **Region Przyjazny Rodzinie**.

Wieloletnie obserwacje zmian społecznych i niepokojące prognozy demograficzne jednoznacznie prowokują instytucje kreujące politykę społeczną do działania dedykowanego do sfery senioralnej. Niniejszy Program, w przeciwieństwie do poprzedniego, nie obejmuje swoim działaniem seniorów. Polityka senioralna będzie przedmiotem osobnego programu, w którym zostaną przedstawione: cele, założenia, priorytety oraz zarekomendowane kierunki interwencji dla poszczególnych obszarów kluczowych z punktu widzenia polityki społecznej kierowanej do seniorów i ich otoczenia.

1. Ustalenia terminologiczne

Na potrzeby Programu dokonano ujednoczenia semantycznego kluczowych pojęć związanych z rodziną. W zakresie analizy danych uwzględniono definicje opracowane przez Główny Urząd Statystyczny (GUS) oraz ustalenia terminologiczne służące do analizy danych udostępnianych cyklicznie przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej (MRiPS).

Adopcja – przysposobienie, przybranie, usynowienie; akt uznania dziecka innych rodziców, z którym nie ma się więzi biologicznej, za własne potomstwo. Akt ten ma wymiar psychologiczny i prawny, a jego efektem jest powstanie określonej relacji prawnej łączącej dziecko i jego nowych rodziców, tożsamej z relacjami rodzinnymi, opartymi na więzach krwi i pochodzenia. Zarówno dziecko, jak i rodzice, mają względem siebie takie same prawa i obowiązki, jakie istnieją między potomstwem, a jego biologicznymi rodzicami.

Małżeństwo – związek między dwiema osobami płci odmiennej, pociągający za sobą wzajemne prawa i obowiązki, ustalone w normach prawnych i zwyczajowych.

Małżeństwo wyznaniowe – związek zawarty w kościele lub związku wyznaniowym, który wywołuje takie same skutki cywilno-prawne jak małżeństwo cywilne.

Nieletni - w rozumieniu prawa karnego osoba, która w momencie popełnienia czynu zabronionego nie ukończyła 17-go roku życia.

Rodzina – rodzina (biologiczna) na potrzeby spisu powszechnego definiowana jest jako dwie lub większa liczba osób, które są związane jako mąż i żona, wspólnie żyjący partnerzy (kohabitanci) – osoby płci przeciwnej lub jako rodzic i dziecko. Tak więc termin rodzina obejmuje parę płci przeciwnej - bez dzieci, parę z jednym lub większą liczbą dzieci, albo też samotnego rodzica z jednym bądź większą liczbą dzieci.

Rodzina niepełna – rodzina, w której obowiązek i prawo do wychowywania dziecka spoczywa na jednym z rodziców.

Rodzina pełna – rodzina, w której obowiązek i prawo do wychowywania dziecka (dzieci) spoczywa na obojgu rodziców.

Rodzinna piecza zastępcza - jest sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców biologicznych. Jest to przejściowa - okresowa forma opieki nad dzieckiem. W rodzinach zastępczych umieszcza się dzieci, których rodzice zostali trwale lub czasowo pozbawieni praw rodzicielskich lub gdy władza ta została im ograniczona. Umieszczenie dziecka w rodzinie zastępczej następuje na podstawie orzeczenia sądu i po uzyskaniu zgody rodziców zastępczych.

Rozwód – rozwiązanie związku małżeńskiego przez odpowiedni sąd w formie określonej prawem.

System pieczy zastępczej - zespół osób, instytucji i działań mających na celu zapewnienie czasowej opieki i wychowania dzieciom w przypadkach niemożności sprawowania opieki i wychowania przez rodziców.

Świadczeniobiorca pomocy społecznej/klient pomocy społecznej – w ustawie o pomocy społecznej brak jest definicji pojęcia „świadczeniobiorca/klient”. W myśl obowiązujących przepisów, może to być osoba fizyczna lub rodzina korzystająca ze wsparcia zgodnie z zapisami Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1876). Ustawa dokonuje podziału na świadczeniobiorcę będącego osobą w rodzinie i osobę samotnie gospodarującą, ta ostatnia określona jest jako osoba prowadząca jednoosobowe gospodarstwo.

Urodzenie małżeńskie – urodzenie, które zgodnie z Kodeksem prawa rodzinnego i opiekuńczego - nastąpiło w czasie trwania małżeństwa albo przed upływem 300 dni od jego ustania lub unieważnienia, a także przed zawarciem związku małżeńskiego, pod warunkiem zarejestrowania dziecka po lub w momencie rejestracji związku małżeńskiego.

Urodzenie pozamałżeńskie – urodzenie, które nastąpiło oraz zostało zarejestrowane poza okresem trwania małżeństwa, z wyłączeniem urodzeń, które nastąpiły przed upływem 300 dni od daty ustania lub unieważnienia małżeństwa. Podziału na urodzenia małżeńskie i pozamałżeńskie dokonuje urząd stanu cywilnego zgodnie ze stanem formalno-prawnym.

Związek partnerski – dwie osoby żyjące w tym samym gospodarstwie domowym, które nie zawarły ze sobą związku małżeńskiego, ale wzajemne relacje i zależności tych osób mają naturę małżeńską.

2. Kontekst krajowy i regionalny założeń Programu

Umowa Partnerstwa – w projekcie Umowy Partnerstwa dla realizacji polityki spójności w Polsce, kwestię rodziny opisano w celu 4. – bardziej inkluzywna Europa o silniejszym wymiarze społecznym wdrażająca Europejski Filar Praw Socjalnych. Działania podejmowane w ramach ww. celu wypełniają zapisy zaleceń Rady UE odnoszące się do poprawy dostępu do: zatrudnienia, w szczególności w przypadku osób długotrwale bezrobotnych, a także biernych zawodowo, zwiększenia udziału kobiet w rynku pracy oraz modernizacji instytucji rynku pracy, równego dostępu do kształcenia i szkolenia na wszystkich poziomach, zwiększenia dostępności edukacji przedszkolnej, podniesienia jakości edukacji oraz jej większego powiązania z rynkiem pracy, wspierania zintegrowanych działań na rzecz aktywnego włączenia, wzmocnienia systemu wsparcia rodziny oraz przyspieszenia procesu deinstytucjonalizacji, poprawy dostępu do wysokiej jakości, zrównoważonych i przystępnych cenowo usług zdrowotnych, promowania aktywnego i zdrowego starzenia się oraz skuteczności i odporności systemu opieki zdrowotnej i opieki długoterminowej.

Polityka prorodzinna w Polsce dzisiaj powinna być rozumiana bardzo szeroko, jako strategia połączonych interdyscyplinarnych działań z wielu dziedzin funkcjonowania społeczeństwa. Powinna polegać na tworzeniu przez państwo (także samorząd terytorialny) odpowiednich warunków ekonomicznych życia rodzin, między innymi różnorodnych zachęt systemowych i materialnych, jak: ulgi podatkowe, dodatki i zasiłki dla osób utrzymujących rodziny i dzieci, stosowanie preferencji kredytowych dla młodych małżeństw, zapewnienie mniej zamożnym rodzinom mieszkań w budownictwie publicznym, zapewnienie bezpłatnej opieki zdrowotnej dla matek i dzieci, preferencje w uzyskaniu pracy oraz jej ochronę dla pracujących matek, itp. Działania te powinny prowadzić do zwiększania liczby dzieci w rodzinie (aspekt pronatalistyczny polityki prorodzinnej).

Wyzwania stojące przez tak rozumianą polityką prorodzinną są znaczące. Współczesna rodzina wymaga więcej, ma więcej potrzeb i oczekuje wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów tak od państwa jak i od samorządów. Dodatkowo, dzisiaj obok rodzin tradycyjnych coraz częściej pojawiają się alternatywne modele życia rodzinnego (związki świadomie bezdzietne, tzw. małżeństwa wizytowe, samotne rodzicielstwo, rodziny rekonstruowane), a i ta tradycyjna rodzina wydaje się mniej „tradycyjna” niż kiedyś. Jednocześnie warunki społeczno-ekonomiczne kraju sprawiają, że rodzina jest dziś Polsce szczególnie potrzebna. Wyzwania demograficzne (starzejące się społeczeństwo, ujemny przyrost naturalny), odkładana w czasie decyzja o urodzeniu pierwszego dziecka, wzrost liczby rozwodów a ostatnio także pandemia, powodują, że z jednej strony istnieje coraz bardziej paląca potrzeba działań z zakresu szeroko rozumianej polityki prorodzinnej, z drugiej – liczba wyzwań i problemów skupia się na budowaniu systemu wsparcia o charakterze interwencyjnym, dla rodzin nierealizujących prawidłowo funkcji opiekuńczo-wychowawczych.

Działania z zakresu wsparcia widoczne są w instrumentach wdrażanych z poziomu polityki krajowej. Do instrumentów tych zaliczyć można m.in.:

- Program "Rodzina 500+" – instrument wsparcia finansowego rodzin z dzieckiem/dziećmi. Program wszedł w życie 1 kwietnia 2016 roku i przyczynił się do znacznej poprawy sytuacji materialnej rodzin. W ramach programu "Rodzina 500+" rodzinom z dzieckiem/dziećmi na utrzymaniu przysługuje comiesięczne

świadczenie wychowawcze w wysokości 500 zł na dziecko w wieku do ukończenia 18 roku życia.

- Program „Dobry Start” to inwestycja w edukację polskich dzieci. To 300 zł jednorazowego wsparcia dla wszystkich uczniów rozpoczynających rok szkolny. Rodziny otrzymają świadczenie bez względu na dochód.
- Program „Mama 4 plus” - Rodzicielskie świadczenie uzupełniające przyznane matce, która urodziła i wychowała co najmniej czworo dzieci, a w przypadku śmierci matki dziecka albo porzucenia dzieci przez matkę – ojcu, który wychował co najmniej czworo dzieci, świadczenie rodzicielskie. Program będzie uzupełniać pobierane świadczenie do kwoty najniższej emerytury (od 1 marca 2019 r. 1100 zł). Natomiast, w przypadku osoby nie mającej prawa do żadnego świadczenia, wysokość rodzicielskiego świadczenia uzupełniającego odpowiadać będzie tej kwocie.
- Program „Maluch+” wspiera rozwój instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 - żłobków, klubów dziecięcych i dziennych opiekunów. Jest to jeden z przykładów wychodzenia naprzeciw tym ograniczeniom, które mogą mieć wpływ na podjęcie decyzji o urodzeniu dziecka.
- Karta Dużej Rodziny - System zniżek i dodatkowych uprawnień dla rodzin 3+. Karta Dużej Rodziny funkcjonuje zarówno w instytucjach publicznych, jak i w prywatnych firmach.
- Świadczenia rodzinne, czyli zasiłek rodzinny oraz dodatki do zasiłku rodzinnego, świadczenia opiekuńcze (zasiłek pielęgnacyjny, świadczenie pielęgnacyjne, specjalny zasiłek opiekuńczy), jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka (tzw. becikowe), świadczenie rodzicielskie, do których prawo nabywa się w sposób określony w ustawie z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych. W dużej mierze uprawnienia do tych świadczeń są uwarunkowane kryterium dochodowym, czyli nie są dostępne dla wszystkich polskich rodzin.
- Fundusz alimentacyjny - Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przyznawane są na warunkach określonych w ustawie z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów. Na podstawie przepisów tej ustawy realizowane jest wsparcie materialne dla osób uprawnionych do alimentów, które ich nie otrzymują z uwagi na bezskuteczność egzekucji. Wsparcie to realizowane jest poprzez przyznawanie świadczeń z funduszu alimentacyjnego dla osób spełniających kryteria ustawowe (np. kryterium dochodowe)
- Program „Za życiem” – realizowany na podstawie Ustawy z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”; zakłada wsparcie dla kobiet w ciąży i rodzin, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet w ciąży powikłanej oraz w sytuacji niepowodzeń położniczych, a także dzieci, u których zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą ich życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu.
- Program „Przedszkole za złotówkę” (nazwa potoczna), który funkcjonuje od 1 września 2013 roku, a który wprowadził zmniejszenie wysokości opłat pobieranych od rodziców za pobyt dziecka w przedszkolu publicznym powyżej 5 bezpłatnych godzin. Z dniem wejścia w życie nowych przepisów, każda dodatkowa godzina pobytu dziecka w przedszkolu kosztuje nie więcej niż 1 zł.
- Od 1 października 2013 roku obowiązują nowe zasady odnośnie trwania urlopu rodzicielskiego; urlop rodzicielski wynosi do 32 tygodni przy urodzeniu jednego dziecka i do 34 tygodni przy jednoczesnym urodzeniu więcej niż jednego dziecka.

Po wykorzystaniu urlopu macierzyńskiego oraz rodzicielskiego w celu sprawowania osobistej opieki nad dzieckiem przysługuje pracownikowi zatrudnionemu co najmniej 6-miesięczny urlop wychowawczy.

- Od 2016 roku funkcjonuje nowe świadczenie rodzicielskie dla osób, które nie mają prawa do urlopu rodzicielskiego, czyli tzw. „kosiniakowe”, świadczenie w wysokości 1000 zł netto miesięcznie przysługuje osobom, które nie pracują zawodowo lub nie odprowadzają składek na ubezpieczenie zdrowotne, m.in.: bezrobotnym, studentom, rolnikom oraz osobom zatrudnionym na umowę o dzieło/zlecenie o ile nie odprowadzają składek na ubezpieczenie zdrowotne; okres wypłaty świadczenia jest uzależniony od liczby dzieci urodzonych w jednym porodzie; świadczenie jest wypłacane przez okres 52 tygodni - w przypadku narodzin jednego dziecka, a w przypadku urodzenia wieloraczków nawet przez okres 71 tygodni; świadczenie przysługuje również niezawodowym rodzinom zastępczym oraz osobom, które przysposobiły dziecko.

Działania polityki rodzinnej dzielą się na bezpośrednie i pośrednie. Działania „pośrednie wskazują na konieczność ingerencji społecznej w indywidualne problemy poszczególnych osób, które w rzeczywistości są problemami rodziny”, a „działania bezpośrednie występują wówczas, gdy polityka społeczna stara się świadomie i celowo kształtować stosunki społeczne”. Oceniając obecną politykę społeczną, można wysunąć tezę, iż koncentruje się ona na działaniach bezpośrednich, świadcząc pomoc rodzinom potrzebującym, natomiast niedostatecznie kształtuje warunki do powstawania i rozwoju rodzin.¹

Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030 – w ramach I. celu strategicznego „Otwarta społeczność”, na poziomie operacyjnym ujęto Cel kierunkowy 1.1 „Wzmocnienie potencjału demograficznego i funkcji rodziny”. Przyjęto założenie: *W obliczu obecnych procesów migracyjnych, cywilizacyjnych, globalizacyjnych, jak i przemian kulturowych zasoby społeczne Pomorza Zachodniego wymagają szczególnej uwagi i wzmocnienia. Każdy człowiek i każda rodzina, która chce żyć na Pomorzu Zachodnim, tworzyć jego wartość dodaną tak w wymiarze ekonomicznym, społecznym, jak i kulturowym, stanowi cenny potencjał rozwojowy regionu. Realizacja celu oznacza „wzmacnianie potencjału demograficznego, spójność społeczną – dążenie do zapewnienia odpowiedniej jakości życia i wyeliminowanie nierówności społecznych, ale też solidarność mieszkańców, działania samorządu ukierunkowane na rzecz zwiększenia zaangażowania społecznego (oddolne inicjatywy lokalne, projekty partnerskie itp.) oraz wzmacnianie więzi międzyludzkich i międzyinstytucjonalnych (działania na rzecz wzmocnienia rodziny, więzi międzypokoleniowych, zachęty do współpracy itp.).*

Podstawowym narzędziem przełamania niekorzystnych tendencji demograficznych jest polityka prorodzinna. Wsparciu instytucji rodziny służyć będzie m.in. wspieranie świadomego i aktywnego rodzicielstwa, wsparcie dużych rodzin oraz kompensowanie zagrożeń ekonomicznych i kulturowych. W swoich działaniach samorząd będzie dążył do zapewnienia rodzinom ścieżki ułatwień w codziennym funkcjonowaniu i umożliwienia osiągnięcia

¹Zaborowska A. (2016) Współczesne wyzwania dla prorodzinnej polityki rodzinnej w Polsce., 31-44

pożądanego standardu życia. Na szczególną uwagę zasługuje wsparcie dedykowane rodzinom zagrożonym wykluczeniem czy niewygodnym wychowawczo – działania na rzecz powrotu dzieci do rodzin biologicznych i nabycie przez nie umiejętności budowania rodziny, to fundament siły odtworzeniowej i kondycji przyszłych rodzin.

Polityka kapitału oraz spójności społecznej – kwestie rodziny zawarto w celu I. „Wzmocnienie potencjału demograficznego i funkcji rodziny” (w tym rodziny zastępczej i adopcyjnej). Główne zadania przewidziane do realizacji dotyczą zarówno infrastruktury społecznej jak i działań tzw. miękkich, a łączna ich wartość oszacowana została na 51 mln zł. Wynikiem realizacji zadań winny być: poprawa funkcji rodziny, wzrost aktywności społecznej wśród seniorów oraz ograniczenie ujemnego salda migracji w regionie. Wśród potrzeb infrastrukturalnych wskazano stworzenie zaplecza dla *wzmocnienia usług dla rodzin z osobą zależną (w tym z dzieckiem/dziećmi z niepełnosprawnością), a także powstawanie infrastruktury sprzyjającej rodzinie (np. miejsca rekreacji, rehabilitacji)*. Jako pilne zadanie *Polityka podkreśla wzmocnienie systemu rodzin zastępczych oraz rozwój sieci Regionalnej Akademii Rodziny (rozszerzenie katalogu usług)*.

3. Diagnoza sytuacji rodzin na Pomorzu Zachodnim

3.1 Sytuacja demograficzna

Na koniec 2019 r., liczba ludności województwa zachodniopomorskiego wynosiła 1 696 193 mieszkańców). Na terenie województwa znajdowało się 3 081 miejscowości, w tym:

- 66 miast
- 1 735 wsi
- 1 280 osad, kolonii i przysiółków skupionych w 1 737 sołectwach.

W porównaniu z 2010 rokiem, liczba mieszkańców zmniejszyła się o 1,6%, przy czym, pomimo zwiększenia liczby miast (prawa miejskie uzyskały Tychowo, Gościno, Stepnica i Mielno), liczba ludności miejskiej zmalała o 2,1%, a na obszarach wiejskich spadła o 0,4%. Przyrosty mieszkańców na terenach wiejskich w 2019 r., w stosunku do roku 2010, odnotowano jedynie w powiatach: polickim (31,2%) oraz stargardzkim (4,7%), natomiast największy ubytek ludności zanotowały powiaty: świdwiński (6,5%) oraz białogardzki (6,3%).

Jeśli chodzi o gęstość zaludnienia na terenie województwa to zauważalne jest bardzo duże zróżnicowanie przestrzenne tego wskaźnika. Najniższa średnia gęstość zaludnienia (przy jednoczesnym wysokim współczynniku urbanizacji) odnotowywana jest w powiecie drawskim i wynosi 33 osoby/km², z kolei najwyższa (bez uwzględnienia miast na prawach powiatu), przypada na powiaty policki i kołobrzeski (119 osób/km² i 110 osób/km²). Jedną z najrzadziej zaludnionych gmin w Polsce jest gmina Nowe Warpno o gęstości zaludnienia wynoszącej zaledwie 8 osób/km².

Struktura ludności ze względu na płeć determinowana jest zarówno poprzez procesy ruchu naturalnego, jak i migracje. Na skutek zauważalnej, niższej średniej długości życia mężczyzn, to kobiety stanowią większą część mieszkańców Pomorza Zachodniego. Ich udział w ogólnej liczbie wynosił w 2019 r. 51,4% (w skali kraju - 51,6%). Udział kobiet na wsi w stosunku do ogółu ludności wiejskiej wynosił 49,6%, a udział kobiet mieszkających w miastach do ogółu ludności miejskiej wynosił 52,2%.

Współczynnik obciążenia demograficznego (ilustrujący liczbę osób w wieku nieprodukcyjnym przypadającą na 100 osób w wieku produkcyjnym) rośnie w województwie od kilku lat – w 2019 r. wyniósł 66,3 wobec 60,4 w 2016 r. Bardziej istotne są jednak proporcje wskaźników cząstkowych (rozpatrywane odrębnie relacje liczby osób w wieku przedprodukcyjnym oraz liczby osób w wieku poprodukcyjnym do zbiorowości w wieku produkcyjnym). W 2019r., na każde 100 osób w wieku produkcyjnym, przypadało 28,6 osób w wieku przedprodukcyjnym i aż 37,7 osób w wieku poprodukcyjnym.

Dokładne dane porównujące odsetek mieszkańców województwa zachodniopomorskiego, według ekonomicznych grup wieku, w latach 2016 i 2019 prezentuje poniższa tabela 1.

Tabela 1. Odsetek mieszkańców województwa zachodniopomorskiego według ekonomicznych grup wieku, w latach 2016 i 2019

Odsetek mieszkańców woj. zachodniopomorskiego według ekonomicznych grup wieku:	2016	2019
wiek przedprodukcyjny	14,4%	17,22%
wiek produkcyjny	65,2%	60,13%
wiek poprodukcyjny	20,4%	22,65%

Dane: GUS

Jak wynika z zapisów tabeli, w ciągu 3 lat w województwie zachodniopomorskim wzrósł odsetek mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym (+2,82 p.p.) oraz w wieku poprodukcyjnym (+2,25 p.p.), natomiast zmalała liczba osób w wieku produkcyjnym (-5,07 p.p.). Oznacza to, że coraz mniejsza liczebnie zbiorowość ludzi w wieku produkcyjnym pracuje na coraz większą liczbę osób w wieku nieprodukcyjnym (wiek przedprodukcyjny + wiek poprodukcyjny). Dla budżetów publicznych fakt ten stanowi realne ryzyko stałego wzrostu środków przeznaczanych na tzw. koszty społeczne, w tym świadczenia, zasiłki itp. Zarazem jest to też wyzwanie, by dłużej korzystać z potencjału zawodowego seniorów. Jednocześnie, niekorzystne dane odnośnie wzrostu odsetka osób poprodukcyjnych to kolejny dowód obserwowanego w Polsce (w naszym regionie również) pogłębiającego się procesu starzenia się społeczeństwa. W naszym regionie od kilku lat przyrost naturalny jest ujemny (czyli liczba zgonów odnotowana w danej jednostce czasu, zazwyczaj w skali roku – przewyższa liczbę urodzeń żywych, które zdarzyły się w tym samym okresie), a w przeciągu ostatnich trzech lat deficyt ten wzrósł ponad dwukrotnie, z wartości „-0,9 ‰” aż do pułapu „-2,3‰”! Zmalał natomiast współczynnik dynamiki demograficznej (oznaczający stosunek liczby urodzeń żywych w danym okresie do liczby zgonów w tej samej jednostce czasu, który wyraża liczbę urodzeń przypadającą na 1 zgon). W 2016 r. jego wartość kształtowała się na poziomie 0,83, by na koniec 2019 r. spaść do poziomu 0,72. Stało się tak dlatego, że w porównaniu z 2016 r., liczba urodzeń żywych odnotowanych w województwie zachodniopomorskim w 2019 r., zmalała o ponad tysiąc, a liczba zgonów, porównywana w analogiczny sposób, wzrosła o niemal 1,5 tysiąca (w 2016 r. mieliśmy 15,7 tys. urodzeń żywych i 17,0 tys. zgonów, a w roku 2019 14,6 tys. żywych urodzeń i 18,5 tys. zgonów).

Charakterystyczne dla województwa jest utrzymujące się od kilku lat ujemne saldo migracji wewnętrznych (międzywojewódzkich) i zagranicznych. Tylko w latach 2009 – 2012 w przypadku migracji zagranicznych, liczba imigrantów przekraczała liczbę emigrantów. W odniesieniu do migracji „międzypowiatowych” należy zauważyć, że tylko 6 powiatów zanotowało dodatnie saldo migracji w 2019 roku. Najwyższym saldem migracji stałej charakteryzowały się powiaty: policki (918 osób), Miasto Szczecin (237 osób), koszaliński (191 osób), kołobrzeski (135 osób), Miasto Świnoujście (71 osób), a także powiat goleniowski (13 osób), natomiast najniższym, m.in. powiaty: sławieński (ubyło 301 osób) oraz gryfiński (ubyły 242 osoby). Najwięcej osób w wieku produkcyjnym wyemigrowało z powiatu sławieńskiego (244), a najwięcej przyjechało do powiatu polickiego (561).

Tabela 2. Porównanie danych demograficznych dla WZP i Polski w latach 2016 i 2019

Zmienna statystyczna	Diagnoza 2016, WZP	Diagnoza 2016, Polska	Komentarz	Diagnoza 2019, WZP	Diagnoza 2019, Polska	Komentarz
Ogólna liczba mieszkańców	1 708 174	38 433 tys. osób	Ludność WZP stanowi 4,44% ludności Polski	1 696 193	38 382 576	Ludność WZP stanowi 4,42% ludności Polski - czyli procentowo nic się nie zmienia,
Gęstość zaludnienia	75 osób/km ²	123 osoby/km ²	Gęstość zaludnienia dla WZP jest niemal o połowę mniejsza niż dla Polski	74 osoby/km ²	123 osoby/km ²	Gęstość zaludnienia WZP i Polski pozostały niemal bez zmian
Odsetek osób starszych (60 i więcej lat)	24,11% (411 888 osób)	23,56% (9 055,2 tys. osób)	Odsetek osób starszych w WZP jest wyższy o 0,55 pkt proc. od wartości dot. Polski	26,38% (447 420 osób)	25,01% (9 601 tys. osób)	W ciągu 3 lat różnica ta wzrosła ponad dwukrotnie, z 0,55 p.p. na 1,37 p.p.
Wskaźnik obciążenia demograficznego (na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada osób w wieku poprodukcyjnym)	32,7	32,7	Wartość obu wskaźników jest identyczna	37,7	36,5	Wartość wskaźnika obciążenia demograficznego dla WZP jest wyższy od wartości wskaźnika dot. całego kraju
Średni wiek mieszkańca	40,8 lat	40, 5 lat	Obie wartości są bardzo zbliżone do siebie	42,4 lat	41,9 lat	Średni wiek mieszkańca WZP wzrósł nieznacznie bardziej od średniego wieku mieszkańca Polski

Przyrost naturalny na 1000 osób	-0,9	-0,2	Różnica między wartościami wskaźnika wynosi minus 0,7	-2,3	-0,9	W ciągu 3 lat różnica podwoiła się i wynosi minus 1,4
Współczynnik dynamiki demograf. (liczba urodzeń żywych/liczba zgonów)	0,83	0,98	Różnica między wartościami wskaźnika wynosi minus 0,15	0,72	0,92	Wartość współczynnika dynamiki demograficznej dla Polski, w ciągu 3 lat zmalała w mniejszym stopniu niż wartość współczynnika dla WZP
Współczynnik dzietności ogólnej	1,3	1,29	Wartość współczynnika dla WZP jest nieznacznie wyższa od wartości wskaźnika dla Polski	1,3	1,42	Wartość współczynnika dla WZP jest, w porównaniu z rokiem 2016, wyraźnie niższa od wartości wskaźnika dla Polski
Liczba zawartych małżeństw na 1000 osób	4,5	5,0	Wartość wskaźnika dla WZP jest niższa od wartości wskaźnika dla Polski	4,6	4,8	W porównaniu z 2016 r. zmniejszyła się różnica pomiędzy wartościami obu wskaźników

Dane: analiza własna ROPS na podstawie danych GUS

Starzejące się społeczeństwo

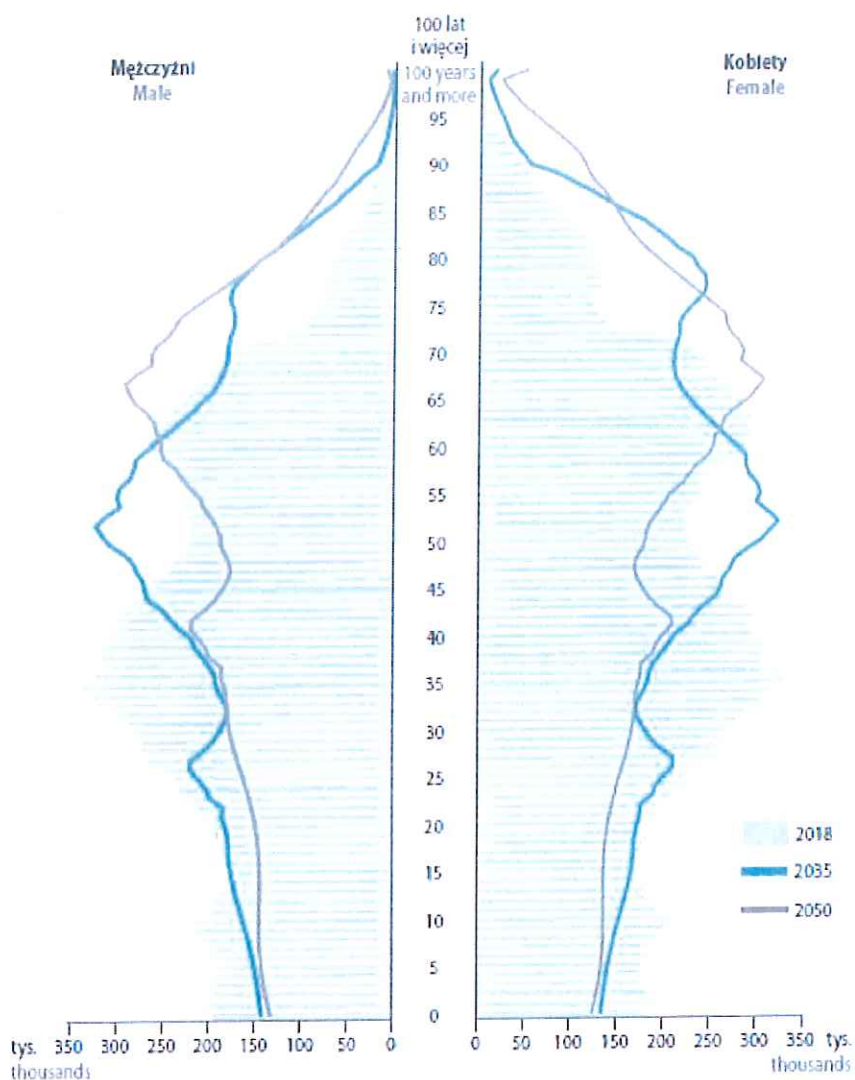
Przyglądając się danym demograficznym dot. osób starszych zamieszkujących teren województwa zachodniopomorskiego w kontekście wartości opisujących cały kraj, warto zwrócić uwagę na następujący aspekt: o ile pod względem liczby osób starszych zamieszkujących poszczególne województwa nasz region wydaje się być dość „młodym” (11 miejsce w Polsce), o tyle pod względem procentowego udziału osób starszych w ogólnej liczebności populacji województwo zachodniopomorskie jawi się jako jedno ze „starszych”, gdyż w tej klasyfikacji zajmuje 5 miejsce.

O starzeniu się populacji zamieszkującej województwo zachodniopomorskie świadczy też wzrost średniej wieku jego mieszkańca. W 2016 r. kształtował się on na poziomie 40,8 lat, a na koniec 2019 r. wynosi już 42,4 lat. W ciągu 3 lat średnia ta wzrosła zatem aż o 18 miesięcy!

Prognozy GUS wskazują, że w ciągu najbliższych 10 lat stale zwiększać się będzie ilość i odsetek osób w wieku 60-79 lat w populacji Polski (co w naszym regionie już się dzieje, vide: ponad pięćdziesięcioprocentowy wzrost ilości osób w wieku 70-74, zaobserwowany w ciągu trzech ostatnich lat). W wiek ten będą wchodziły osoby urodzone w czasie wyżu demograficznego obejmującego okres przełomu lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku. Z kolei w wiek późnej starości (80 r. ż. i więcej) będą wchodziły mniej liczne grupy osób urodzonych w czasie II wojny światowej. Natomiast po roku 2030 znacząco wzrośnie liczba osób w wieku 80 lat i więcej. Wtedy, w wiek późnej starości będzie wchodziło bardzo liczne pokolenie osób urodzonych pomiędzy końcem II wojny światowej, a początkiem lat sześćdziesiątych. Ich liczebność może się nawet podwoić!

Poniżej graficznie przedstawiona została tzw. piramida wieku dla województwa zachodniopomorskiego (stan na 31.12.2019 r.) wraz z prognozą sporządzoną dla lat 2025 i 2050. Jak widać w niedalekiej przyszłości znacząco „schudnie” część wykresu obejmująca przedziały wiekowe do mniej więcej 45 roku życia, natomiast wyraźnie rozrośnie się górna część piramidy, obejmująca przedziały wiekowe rozumiane jako kategoria osób starszych.

Wykres 3. Piramida wieku dla województwa zachodniopomorskiego w 2019 roku oraz prognoza na rok 2025 i 2050

Dane: US Szczecin: www.szczecin.stat.gov.pl

Warto zestawzić ze sobą dwie prognozy (na rok 2030 i 2050), przedstawiające udział osób w wieku 60 lat i więcej w liczbie ludności ogółem według grup wieku w woj. zachodniopomorskim.

Tabela 9. Udział osób w wieku 60 lat i więcej w liczbie ludności ogółem według grup wiekowych w województwie zachodniopomorskim (prognoza na rok 2030 i 2050)

Kat. wieku	Ogółem		Mężczyźni		Kobiety		Miasto		Wieś	
	2030	2050	2030	2050	2030	2050	2030	2050	2030	2050
Ogółem kategorie wiekowe:	489213	599295	209459	270429	279754	328866	346616	403657	142597	195638
60-64	92731	112225	45 193	56264	47538	55961	60793	72125	31938	40100
65-69	93054	127169	43 829	62557	49225	64612	61814	84330	31240	42839
70-74	110044	115803	48 434	55422	61610	60381	77083	77981	32961	37822
75-79	96462	91527	39 426	41837	57036	49690	71655	61730	24807	29797
80 lat i więcej	96922	152571	32 577	54349	64345	98222	75271	107491	21651	45080
% w ogólnej liczbie ludności	29,92%	41,27%	12,81%	18,60%	17,11%	22,62%	66,92%	64,95%	8,72%	13,46%

Dane: „Sytuacja osób starszych w Polsce w 2018 r.”, Analizy statystyczne GUS i US Białystok

W oparciu o analizę zapisów powyższej tabeli można poczynić szereg obserwacji, z których najważniejsze wydają się następujące:

- w okresie między 2030 a 2050 rokiem wzrośnie liczebność zdecydowanej większości kategorii wiekowych obejmujących osoby starsze. Wyjątkiem jest przedział wiekowy 75-79, w którym przewiduje się spadek liczebności populacji;
- w omawianym okresie w każdym z przedziałów wiekowych wzrośnie liczba mężczyzn;
- w odniesieniu do kobiet w wieku starszym przewidywany jest spadek ich liczebności, aż w dwóch przedziałach wiekowych: 70-74 i 75-79 lat;
- największy wzrost liczebności przewidywany jest dla populacji osób w wieku 80 lat i więcej, w przypadku mężczyzn może być to wzrost aż o 67%, a w przypadku kobiet o 52,6%;
- między rokiem 2030 a 2050 może nieznacznie (o około 14%) spaść liczba osób starszych (60+) zamieszkujących miasta naszego regionu, jednocześnie przewiduje się bardzo wyraźny (o około 37%) wzrost ilości osób starszych (60+) zamieszkujących wieś;
- procentowy udział osób starszych w ogólnej liczbie ludności naszego regionu wzrośnie z poziomu niemal 30% w roku 2030 do pułapu ponad 40% w roku 2050; co ciekawe, jednocześnie przewidywany jest spadek liczebności populacji mieszkańców województwa zachodniopomorskiego: w 2030 r. ma ich być 1 634 836, a dwadzieścia lat później już tylko 1 453 315, a więc o około 11% mniej.

Podsumowując: prognozy demograficzne obliczone na 2030 i 2050 rok wskazują, iż w województwie zachodniopomorskim, podobnie jak w kraju będzie nasilać się proces starzenia się społeczeństwa, przy jednoczesnym stałym wydłużaniu się oczekiwanej długości życia i niezmiennym wzroście liczebności populacji osób w wieku senioralnym.

3.2 Rodzina

Główny Urząd Statystyczny (GUS), podając liczbę rodzin w Polsce (wraz z podziałem na mniejsze jednostki administracyjne), posługuje się danymi uzyskanymi w ramach Narodowych Spisów Powszechnych (NSP). Ostatni taki spis odbył się w roku 2011, a poprzedni w roku 2002 (rok 2021 jest kolejnym, w którym prowadzony jest Narodowy Spis Powszechny).

Według danych z NSP, w 2002 roku, województwo zachodniopomorskie zamieszkiwało **473,7 tys.** rodzin, w tym 250,3 tys. małżeństw z dziećmi. Porównując wyniki z 2002 r. z danymi z 2011 r., okazuje się, że ogólna liczba rodzin w województwie zachodniopomorskim zwiększyła się o ponad 26 tys. (**499,9 tys.** rodzin ogółem). Pomimo wzrostu ogólnej liczby rodzin, znacząco zmniejszyła się liczba małżeństw z dziećmi – z 250,3 tys. do 225,6 tys. (spadek o 7,7%), jednocześnie zwiększyła się liczba małżeństw bez dzieci – z 105 tys. w roku 2002 do 124,8 tys. (wzrost o 2,8%). Wydaje się, że wyniki te bezpośrednio korespondują z podnoszonym w debatach publicznych problemem niskiej dzietności kobiet w Polsce². Istotnym zjawiskiem jest wzrost liczby rodzin niepełnych o ponad 20 tys. (w tym samotnych matek – o 16,4 tys. i samotnych ojców – o 4,8 tys.) oraz wzrost liczby osób decydujących się na życie w związkach partnerskich. Podczas Narodowego Spisu Powszechnego w roku 2002 ustalono istnienie 198 025 zadeklarowanych związków konkubenckich osób różnych płci, co znaczy, że pozostaje w nich prawie 400 tys. mieszkańców Polski. Wyniki spisu z 2011 r. wskazują, że w takich związkach żyło już 643 800 osób. Dobrowolność podawania danych w spisie rzutuje na pewność jego ustaleń. Zarysowana tendencja wzrostu liczby konkubinatów, a także możliwość zatajania takich relacji w spisach powszechnych przez osoby mieszkające z partnerką lub partnerem tej samej płci, pozwala na ostrożne przyjęcie, że obecnie w związkach partnerskich lub konkubinatach żyje od 800 tys. do 1,2 mln. Polek i Polaków³.

W latach 2011 – 2014, województwo zachodniopomorskie cechowała **niższa liczba zawartych małżeństw w porównaniu z liczbą małżeństw zawieranych w tym okresie w Polsce**. Tendencja ta uległa zmianie jedynie w 2015 roku, kiedy to liczba małżeństw (w przeliczeniu na 1000 mieszkańców) w Polsce i województwie zachodniopomorskim

² W Polsce, wartość współczynnika dzietności (określającego liczbę urodzonych dzieci przypadających na jedną kobietę w wieku rozrodczym - 15-49 lat) oscylowała w ostatnich 10 latach w granicach 1,2 - 1,4. Jednocześnie, w nauce o demografii przyjmuje się, że wartość współczynnika między 2,10 ÷ 2,15 jest poziomem zapewniającym tzw. prostą zastępowalność pokoleń. Gdy wartość współczynnika dzietności spada poniżej tych wartości, liczba ludności zaczyna spadać.

³ Dane na podstawie <https://www.rp.pl/Rzecz-o-prawie/305119993-Przepisy-maja-scalac-a-nie-wykluczac--o-legalizacji-zwiazkow-partnerskich.html>

znacząco zbliżyły się do siebie, osiągając identyczną i jednocześnie najwyższą dla naszego regionu wartość w całym analizowanym okresie. Od roku 2016, rozpoczyna się jednak negatywny trend w liczbie zawieranych małżeństw, zarówno w kraju, jak i w województwie.

Mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego zawarli w 2019 roku 7 866 małżeństw, co odpowiada 4,6 małżeństwom na 1000 mieszkańców. Jest to nieznacznie mniej od wartości dla Polski wynoszącej 4,8.

Wykres 1. Liczba małżeństw (na 1000 mieszkańców) zawartych w Polsce i województwie zachodniopomorskim w latach 2011 - 2019

Dane: Opracowanie własne ROPS na podstawie danych z GUS

Porównanie województwa zachodniopomorskiego z Polską pod względem liczby rozwodów na 1000 mieszkańców wskazuje, że w okresie 2011 – 2019 wskaźnik rozpadu związków był każdorazowo wyższy w województwie zachodniopomorskim niż w Polsce.

Tabela 3. Liczba rozwodów (na 1000 mieszkańców) orzeczonych w Polsce i województwie zachodniopomorskim w latach 2011 - 2019

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polska	1,7	1,7	1,7	1,7	1,8	1,7	1,7	1,6	1,7
WZP	2,1	1,9	1,9	1,9	1,9	1,8	2,0	1,9	1,8

Dane: GUS

Analizując przyczyny rozwodów w WZP na przestrzeni lat 2011 – 2018, na podstawie danych z GUS, zauważa się wzrost liczby wskazań *niezgodność charakteru*, jako przyczyny rozwodów. Jest to o tyle ważne, że istnieje duże prawdopodobieństwo, iż rozwody oparte na tej przestance są najprawdopodobniej orzekane bez ustalenia winy. Dla kondycji rodziny

przekłada się to na brak możliwości dochodzenia przez któregoś z małżonków alimentów na swoją rzecz (nie dotyczy alimentów dla dzieci).

Drugą z najczęściej podawanych przyczyn jest *niewierność*, trzecią - *nadużywanie alkoholu*. Warty zaznaczenia jest fakt, że coraz mniej rozwodów jest orzekanych z przyczyny *nieporozumień finansowych*, jak również z powodu *długotrwałej rozłąki*. Od 2011 roku widoczny stał się wzrost liczby rozwodów orzekanych z przyczyn *różnic światopoglądowych*.

Analiza danych, ukazanych na wykresie poniżej, pozwala na postawienie hipotezy, że od lat małżeństwa bez dzieci rozwodzą się częściej, natomiast w przypadku rodzin z dziećmi, decyzję o rozwodzie znacząco częściej podejmują rodzice jednego dziecka, stosunkowo często dwójki, a w miarę zwiększania się liczby dzieci – wskaźnik rozwodów wyraźnie spada. Pomimo tego, ponad 17% dzieci w naszym województwie wychowuje się w rodzinach po rozpadzie. Analiza danych statystycznych w odniesieniu do województw pozwala zaobserwować, iż od lat w regionach, gdzie odnotowuje się wysoki wskaźnik rozwodów (np. zachodniopomorskie, lubuskie), występują równoległe najniższe wyniki egzaminów maturalnych. Natomiast w regionach, gdzie wskaźnik rozwodów jest najniższy lub relatywnie niski, odnotowuje się najwyższe lub wysokie wyniki egzaminów maturalnych.

Dane dotyczące urodzeń pozamałżeńskich od lat uzyskują w naszym województwie niepokojąco wysokie wartości. Na terenie Pomorza Zachodniego, w całym analizowanym okresie, wartości dotyczące procentu dzieci rodzących się w związkach pozamałżeńskich osiągają wartości prawie dwukrotnie wyższe niż przeciętne dla kraju. W 2018 roku w Polsce wskaźnik ten wynosił 26,4 %, gdy w WZP – 42,9%.

Tabela 4. Odsetek klientów korzystających z pomocy społecznej do liczby ludności według powiatów

POWIAT	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2018-2011 [p.p.]
białogardzki	21,5%	16,6%	17,7%	14,4%	16,7%	15,4%	12,4%	11,0%	-10,5
choszczeński	15,3%	14,1%	15,4%	13,2%	12,1%	10,7%	8,6%	8,2%	-7,1
drawski	18,4%	16,4%	16,2%	14,3%	13,8%	12,1%	10,4%	9,3%	-9,1
goleniowski	11,2%	9,8%	9,9%	8,8%	7,9%	7,0%	6,0%	5,1%	-6,1
gryficki	13,5%	12,7%	13,1%	11,4%	11,1%	10,4%	9,1%	8,2%	-5,3
gryfiński	13,7%	10,2%	10,5%	9,4%	9,0%	8,4%	7,5%	6,7%	-7,0
kamieński	12,0%	11,0%	11,3%	9,5%	8,6%	8,0%	7,0%	6,5%	-5,5
kołobrzeczki	8,1%	7,0%	7,5%	6,4%	5,7%	5,1%	4,4%	4,0%	-4,1
m. Koszalin	5,5%	4,6%	5,0%	4,2%	4,1%	3,6%	2,8%	2,4%	-3,1
koszaliński	14,1%	14,6%	13,4%	12,5%	10,9%	9,8%	8,3%	6,9%	-7,2
łobeski	16,7%	15,2%	14,8%	13,2%	12,4%	11,3%	9,4%	8,4%	-8,3
myśliborski	10,4%	10,3%	10,1%	8,9%	8,0%	6,9%	6,3%	5,6%	-4,8
policki	8,8%	7,4%	7,0%	6,0%	5,5%	4,9%	4,0%	3,7%	-5,1
pyrzycki	17,0%	15,7%	16,5%	13,3%	11,2%	9,8%	8,6%	8,0%	-9,0
sławieński	18,3%	17,1%	16,5%	13,9%	11,7%	10,3%	8,8%	7,6%	-10,7
stargardzki	11,9%	10,7%	10,7%	9,4%	8,5%	7,6%	7,0%	5,9%	-6,0

m. Szczecin	6,0%	5,0%	4,9%	4,5%	4,1%	3,8%	3,2%	2,8%	-3,2
szczecinecki	17,4%	16,1%	15,8%	14,0%	13,4%	12,4%	11,2%	9,9%	-7,5
świdwiński	21,7%	20,6%	22,2%	21,0%	18,0%	15,7%	15,7%	14,9%	-6,8
m. Świnoujście	5,6%	5,1%	5,2%	4,5%	4,1%	3,8%	3,6%	3,2%	-2,4
wałecki	13,8%	12,6%	13,4%	12,4%	11,3%	10,1%	8,5%	9,4%	-4,4
Zachodniopomorskie	11,4%	10,2%	10,2%	9,0%	8,3%	7,5%	6,5%	5,9%	-5,5

Dane: opracowanie własne ROPS na podstawie danych z MRiPS

Odsetek klientów pomocy społecznej do liczby ludności na terenie województwa zachodniopomorskiego, w okresie od 2011 roku do 2018, spadł z wartości 11,4% do 5,9%.

Najniższy odsetek klientów pomocy społecznej widoczny jest w miastach na prawach powiatu. Najwyższy - występuje w powiecie świdwińskim oraz białogardzkim. Największy, (ponad 10 punktów procentowych) spadek odsetka liczby klientów pomocy społecznej na przestrzeni ostatnich lat miał miejsce w powiatach białogardzkim oraz sławieńskim.

W całej Polsce, w latach 2011 – 2018, widoczny jest systematyczny spadek liczby klientów pomocy społecznej, przeliczanych na 10 tys. mieszkańców. Tendencja ta widoczna jest również w województwie zachodniopomorskim, które wg wartości tego wskaźnika zajmuje ósme miejsce w kraju.

Nadal podstawowym problemem rodzin, klientów pomocy społecznej z terenu WZP otrzymujących świadczenie, jest ubóstwo. W 2018 roku widoczny był spadek osób korzystających ze świadczeń, z powodu bezrobocia. Wzrasta natomiast grupa osób, które korzystają ze świadczeń z powodu niepełnosprawności lub długotrwałej choroby. Zastanawiający jest bardzo widoczny spadek rodzin, które otrzymują wsparcie z powodu bezradności opiekuńczo-wychowawczej. W 2014 roku, pomoc z tego tytułu dotyczyła 10 777, a w 2018 już tylko 5 989.

W całym województwie widoczny jest spadek liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu wystąpienia bezradności wychowawczej, jednak nie jest równomierny we wszystkich powiatach.

Zjawisko opisane powyżej jest – co do zasady – należy ocenić pozytywnie, biorąc jednak pod uwagę fakt, że nadal WZP jest regionem o największej liczbie dzieci przebywających w pieczy zastępczej i że przepływ dzieci z rodzin biologicznych do pieczy ma tendencję niezmienną, można założyć, że wskaźnik nie oddaje sytuacji rodzin. Dzieci bowiem nie są odbierane rodzicom dobrze funkcjonującym emocjonalnie, społecznie i zawodowo.

Rodziny migracyjne i imigranci w województwie zachodniopomorskim

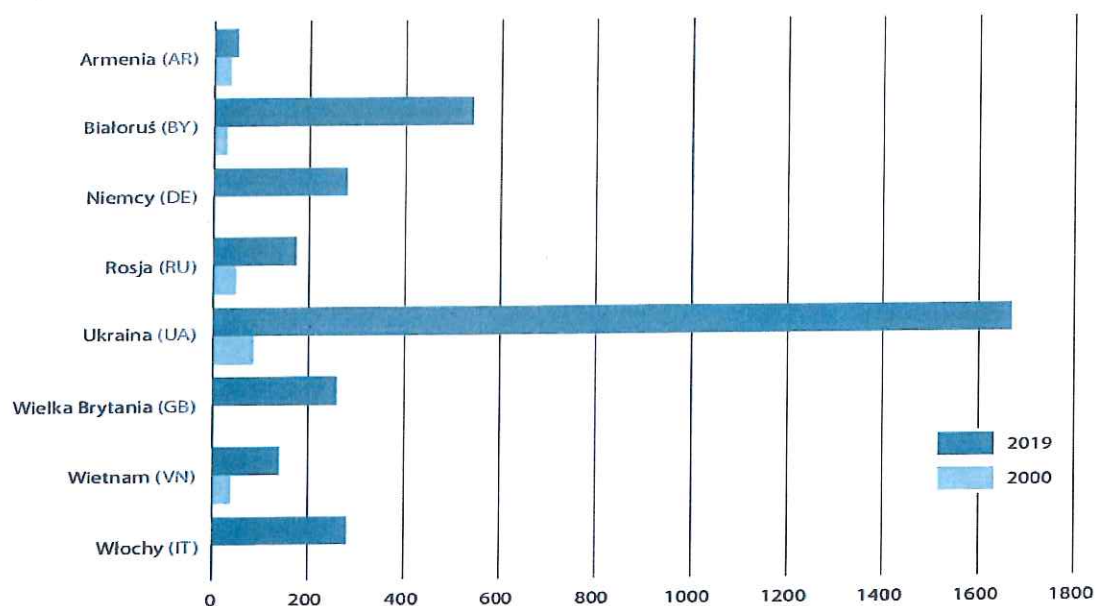
Liczba rodziny migracyjnych to pochodna liczby osób przyjeżdżających z zagranicy na pobyt czasowy lub w celu zamieszkania na stałe. Trudno precyzyjnie określić liczbę rodzin migracyjnych, gdyż ewidencjonowanie ruchu ludności dotyczy osób a nie rodzin. Ponadto, należy też zwrócić uwagę na fakt, że zarówno imigranci, jak ich rodziny mogą składać się

z obywateli Polski przybywających z zagranicy lub obywateli państw trzecich, a w przypadku rodzin - dodatkowo z małżeństw mieszanych.

Wśród imigrantów na pobyt stały przeważają osoby z obywatelstwem polskim. W ciągu ostatnich dwudziestu lat, najwięcej imigrantów z obywatelstwem polskim odnotowano na początku tego stulecia; tylko w 2002 r. 96% spośród wszystkich osób imigrujących na pobyt stały stanowili Polacy, zaś w 2019 roku już 70%. Począwszy od 2004 r., tj. od momentu wstąpienia Polski do Unii Europejskiej, rozpoczął się wyraźny przyrost udziału osób imigrujących do Polski na pobyt stały z obywatelstwem innym niż polskie. W latach 2018 –2019, prawie co trzecia osoba imigrująca do Polski posiadała obywatelstwo innego kraju. Wśród imigrantów z niepolskim obywatelstwem dominują obywatele Ukrainy i Białorusi. W 2019 r. udział obywateli Ukrainy i Białorusi wyniósł blisko 44%. Niewątpliwie siłą przyciągającą do Polski, sprzyjającą decyzji o osiedleniu się na stałe, jest atrakcyjność polskiego rynku pracy, szeroka oferta edukacyjna, a także położenie, pozwalające, zwłaszcza imigrantom z zachodniej granicy, utrzymywać bliskie kontakty ze swoją rodziną, pozostałą w rodzimym kraju.

W okresie 2014 – 2019 liczba cudzoziemców, którzy otrzymali ważne dokumenty uprawniające do pobytu na terytorium Polski – niezależnie od ich rodzaju – zwiększyła się niemal dwupółkrotnie. W ogólnej liczbie obcokrajowców dysponujących pozwoleniem pobytowym dominują obywatele państw trzecich (spoza UE), głównie wschodnioeuropejskich oraz azjatyckich: przede wszystkim z Ukrainy, w znacznie mniejszej skali Białorusi, Rosji i Wietnamu, zaś w dalszej kolejności - z Indii oraz Chin. Warto też podkreślić względnie dużą liczbę obywateli niektórych państw Unii Europejskiej legitymujących się ważnymi dokumentami pobytowymi, w szczególności Niemiec, w mniejszym stopniu Włoch. Łączny udział wskazanych grup w ogólnej liczbie obcokrajowców legalnie przebywających w Polsce przekroczył w 2019 r. 74%.

Wykres 2. Imigranci na pobyt stały w Polsce, według obywatelstwa w 2000 i 2019 – wybrane kraje

Dane: GUS

Na koniec 2020 roku w województwie zachodniopomorskim było niemal 33 tys. cudzoziemców zgłoszonych do ubezpieczenia emerytalnego i rentowego w ZUS. Od maja przybyło ich prawie 5,5 tysiąca. W naszym regionie najliczniejszą grupą obcokrajowców zgłoszonych w ZUS wciąż są obywatele Ukrainy. Na koniec zeszłego roku było ich niemal 26 tysięcy (w Szczecinie ponad 20 tys., w Koszalinie 5,6 tys.). Również w kraju najwięcej zatrudnionych jest Ukraińców - 532,5 tysiąca. Spośród prawie 33 tys. cudzoziemców, zgłoszonych do ubezpieczeń emerytalnych i rentowych w zachodniopomorskim, 19 tys. to pracownicy, a 881 osób prowadzi własną działalność. Pozostali są zatrudnieni na innego rodzaju oskładkowanych umowach, np. umowach zlecenia.

3.3 Dzieci i młodzież

W Polsce mieszkało w 2019 roku około 6 milionów dzieci (5 888,1 tys. osób w wieku 0 – 14 lat) i stanowiły one 15,3% całej populacji. W Zachodniopomorskim, odsetek dzieci był nieco niższy i wynosił 14,5%. Z kolei wewnątrz województwa, na obszarach poszczególnych powiatów, zróżnicowanie odsetka dzieci w stosunku do populacji danego powiatu, było znacznie większe: od 12,3% dzieci w mieście Świnoujście do 16,9% w powiecie polickim.

Zarówno liczba dzieci, jak i ich udział w ogólnej populacji kraju maleje nieprzerwanie od połowy lat 80-tych ubiegłego wieku, kiedy ta kategoria wiekowa stanowiła ponad 25% społeczeństwa, a na początku tego wieku już niespełna 20%. W ostatnich latach odsetek dzieci oscyluje wokół poziomu 15%.

Wśród mieszkańców zachodniopomorskich wsi, dzieci to 16% (16,5% - w skali kraju), w miastach dzieci stanowią około 13,7% mieszkańców (14,6% - w kraju). Różnica może

wynikać z faktu, że na wsi tradycyjnie rodzi się więcej dzieci niż w miastach, ale nie bez wpływu pozostają także obserwowane od 2000 roku, przemieszczenia młodych rodzin z miast na wieś, najczęściej do gmin podmiejskich (suburbia) skupionych wokół dużych miast, takich jak Szczecin czy Koszalin.

W roku 2019 urodziło się na Pomorzu Zachodnim ok. 14,6 tys. dzieci – najmniej od początku istnienia województwa. W stosunku do roku poprzedniego, liczba urodzeń zmalała o 1,2 tys. dzieci i o 3,6 tys. dzieci mniej niż w rekordowym 2008 r., który był najbardziej „dzietnym” w historii województwa.

Większość dzieci rodzi się w rodzinach tworzonych przez prawnie zawarte związki małżeńskie: w 2019 r. – ok. 58% (w kraju ok. 75%), udział urodzeń pozamałżeńskich w skali całego kraju jest zdecydowanie wyższy w miastach. W 2019 r. wyniósł prawie 29%, zaś na wsi ok. 21%. Inaczej wygląda sytuacja w województwie zachodniopomorskim (podobnie też w warmińsko-mazurskim i lubuskim), w których odsetek dzieci urodzonych poza formalnie zawieranymi małżeństwami jest wyższy na wsi (44%) niż w miastach (41%).

Tabela 5. Procent urodzeń pozamałżeńskich w województwie zachodniopomorskim na tle Polski w latach 2011 - 2018

Województwa na tle Polski	% urodzeń pozamałżeńskich, w ogóle urodzeń żywych w latach 2011-2018 wg GUS							
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
POLSKA	21,2	22,4	23,4	24,2	24,6	25	24,1	26,4
Zachodniopomorskie	38,1	40,1	40,4	41,2	40,8	40,8	39,9	42,6

Dane: opracowanie własne ROPS na podstawie danych GUS

Region cechuje się także stałą wielkością współczynnika dzietności ogólnej (rozumianego jako średnia liczba dzieci, które urodziłaby przeciętnie kobieta w czasie całego okresu rozrodczego przy założeniu, że w poszczególnych fazach tego okresu rodziłaby z intensywnością obserwowaną w danym roku). W 2019 r. wyniósł on 1,3 – czyli tyle samo, co w roku 2016. Oznacza to, że coraz większym problemem staje się tzw. zastępowalność pokoleń rozumiana jako utrzymywanie takiego poziomu współczynnika dzietności, przy którym liczba urodzeń i zgonów będzie jednakowa, czyli liczebność danej populacji będzie utrzymywać się na stałym poziomie. W polskich warunkach przyjmuje się, że dla zapewnienia zastępowalności pokoleń współczynnik dzietności powinien wynosić około 2,1 – co jest wartością zdecydowanie wyższą od wspomnianej wielkości charakteryzującej region.

W latach 2011 – 2018 widoczny jest systematyczny spadek rodzin z dziećmi wśród klientów pomocy społecznej. W 2009 roku było to prawie 40%, a w 2018 tylko 26%, Widoczny spadek tej kategorii beneficjentów rozpoczął się od roku 2013. Jedną z przyczyn takiego stanu jest niewątpliwie przyznane na dzieci świadczenie wychowawcze 500+. Należy jednak zaznaczyć, że odpływ rodzin z systemu pomocy społecznej rozpoczął się dużo wcześniej.

Liczba rodzin niepełnych w ogólnej liczbie rodzin z dziećmi, korzystających ze świadczeń, na przestrzeni ostatnich lat nie uległa zmniejszeniu. W latach 2012 – 2013 widoczny był niewielki ich spadek, ale w późniejszych latach nastąpił wzrost. Jedynie w powiecie białogardzkim oraz w miastach na prawach powiatu (Szczecin i Koszalin) jest widoczne zmniejszenie się tej kategorii beneficjentów.

System pieczy zastępczej zmierza w kierunku deinstytucjonalizacji, której najważniejszym aspektem ma być przeniesienie ciężaru opieki nad dzieckiem na pieczę rodzinną i tym samym zmniejszenie liczby dzieci umieszczanych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. W porównaniu z formami instytucjonalnymi, w rodzinie łatwiej o właściwe warunki dla rozwoju psychofizycznego, zaspokojenie potrzeb bezpieczeństwa, miłości i przynależności. Tym samym dynamika napływu i odpływu dzieci do i z systemu pieczy zastępczej stanowić będzie o liczebności rodzin zastępczych oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych. Podkreślić należy, iż od wielu lat obserwujemy systematyczny spadek liczby chętnych na pełnienie funkcji rodziny zastępczej niespokrewnionej, mimo starań organizatorów rodzinnej pieczy zastępczej.

W okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2019 r. do ośrodków adopcyjnych działających na terenie województwa zachodniopomorskiego wpłynęły zgłoszenia o 413 dzieciach (382 w roku 2016) z uregulowaną sytuacją prawną, z czego do publicznych ośrodków adopcyjnych wpłynęła informacja o 240-u dzieciach, a do niepublicznych o 173. Do przysposobienia zakwalifikowanych zostało 163 dzieci (w 2016 r. – 133), a gotowość do przysposobienia dziecka wyraziło łącznie 220 osób (rodzin) i 10 osób samotnych.

Na 413 dzieci zgłoszonych w 2019 r., ponad połowa (250) otrzymała negatywną kwalifikację do przysposobienia. Najczęstsze powody braku kwalifikacji do adopcji:

- wiek dzieci przebywających w placówkach (16 lat i więcej);
- przebywanie dzieci w rodzinach zastępczych spokrewnionych lub niezawodowych, gdzie opiekę sprawuje dalsza rodzina (silne więzi między dziećmi i ich opiekunami);
- brak zgody ze strony nieletniego na adopcję (dzieci powyżej 13. roku życia);
- brak zgody na adopcję ze strony opiekunów prawnych (dzieci poniżej 13. roku życia);
- zasada nierozdzielania rodzeństw (gdy starsze dzieci nie wyraziły zgody na adopcję, a więzi między rodzeństwem były przeciwwskazaniem do rozdzielenia rodzeństwa);
- zdiagnozowane zaburzenia więzi uniemożliwiające zmianę dotychczasowego miejsca pobytu oraz nawiązanie realnych więzi w przyszłej rodzinie;
- apelacja rodziców od wyroku sądu o pozbawienie władzy rodzicielskiej lub złożenie wniosku o przywrócenie władzy rodzicielskiej.

Podobnie jak we wszystkich poprzednich latach, najliczniejszą grupę dzieci z pozytywną kwalifikacją do przysposobienia stanowiły dzieci w przedziale wiekowym od urodzenia do 3. roku życia. Na 99 dzieci zgłoszonych w tym przedziale wiekowym, aż 84 otrzymało pozytywną kwalifikację.

W województwie zachodniopomorskim liczba dzieci w wieku 0–17 lat, umieszczonych w opiece zastępczej, kształtowała się na poziomie 13,3 na 1 tys. ludności w tym wieku i była to najwyższa wartość tego wskaźnika w kraju w 2019 roku. Dzieci z rodzinnych form opieki zastępczej stanowiły 81,4% ogólnej liczby dzieci w pieczy zastępczej.

Rodzinna piecza zastępcza nieustannie boryka się z niewystarczającą liczbą kandydatów na rodziców zastępczych. Według raportu NIK, „Działania powiatów w zakresie tworzenia i wsparcia rodzin zastępczych” (badaniem objęto lata 2013 - 2015), system pozyskiwania kandydatów na rodziców zastępczych i prowadzących rodzinne domy dziecka oraz wsparcia już funkcjonujących rodzin - jest niewydolny.

Konieczne jest zapewnienie lepszego wsparcia rodzin zastępczych przez specjalistów – psychologów, pedagogów i terapeutów – wyspecjalizowanych w pracy z dzieckiem. Kolejnym kluczowym problemem w zapewnieniu opieki dzieciom z rodzin zastępczych jest utrudniony dostęp do leczenia specjalistycznego. Dzieci z rodzin zastępczych, częściej niż ich rówieśnicy są obciążone dysfunkcjami zdrowotnymi. Pokrywa się to z potrzebami dostrzeganymi przez koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej, którzy dodatkowo widzą brak możliwości stałego korzystania z usług prawnika w kwestiach dotyczących rodzicielstwa zastępczego. Problemem jest również niski poziom świadomości społecznej związanej z rodzicielstwem zastępczym będący częściowo efektem niewystarczających działań promocyjnych.

Głównym powodem, z którego dzieci z rodzinnych form pieczy zastępczej trafiają do instytucji, są niewystarczające umiejętności rodziców zastępczych w radzeniu sobie z problemami wychowawczymi podopiecznych. Pracownicy pieczy instytucjonalnej zwracają uwagę na konieczność szeroko pojętych szkoleń rodziców i opiekunów. Zwraca się uwagę na bariery w komunikacji między rodzicami a dziećmi, na potrzebę edukacji w zakresie psychologii rozwojowej (zachowania typowe dla wieku pokwitania) oraz przygotowanie do świadomego rodzicielstwa zastępczego.

Kolejnym problemem, z którym zmagają się szczególnie pracownicy i wychowankowie instytucjonalnej pieczy zastępczej to brak mieszkań chronionych/treningowych umożliwiających wychowankom będącym w procesie usamodzielniania poznanie różnych aspektów samodzielnego życia, przy wsparciu opiekunów usamodzielnienia. Jest to szczególnie ważne, gdyż, jak wynika z badań, zjawisko bezdomności dotyczy coraz większej liczby biologicznych rodziców wychowanków pieczy zastępczej. Brak też dedykowanego wsparcia udzielanego zbliżającym się do usamodzielnienia wychowankom z niepełnosprawnością intelektualną, głównie brak zaplecza socjalno-mieszkaniowego.

Tabela 6. Porównanie najważniejszych danych zawartych w „Diagnozie funkcjonowania pieczy zastępczej w województwie zachodniopomorskim” z lat 2016 i 2019

Zmienna statystyczna	Diagnoza: 31 XII 2016	Diagnoza: 31 XII 2019	Wzrost	Spadek	
Rodziny zastępcze/dzieci, w tym:	2436/4050	2285/3894		151/156	
– rodziny zastępcze spokrewnione/dzieci	1680/2168	1583/2007		97/161	
– rodziny zastępcze niezawodowe/dzieci	629/849	594/816		35/33	
– rodziny zastępcze zawodowe/dzieci	74/456	68/396		6/60	
– rodziny zastępcze zawodowe pełniące funkcję pogotowia rodzinnego/dzieci	38/161	27/146		11/15	
– rodziny zastępcze zawodowe specjalistyczne/dzieci	15/41	13/33		2/8	
Rodzinne domy dziecka/dzieci	55/375	68/496	13/121		
Placówki opiekuńczo- wychowawcze/dzieci, w tym:	67/960	58/828		9/132	
Socjalizacyjne/dzieci	44/595	42/522		2/73	
Interwencyjne/dzieci	22/83	22/100	0/17		
specjalistyczno- terapeutyczne/dzieci	27/155	24/137		3/18	
Rodzinne/dzieci	19/127	12/69		7/58	
Dzieci do 18 roku życia, które zostały umieszczone w instytucjonalnej pieczy zastępczej					
Rok	Z rodzin zastępczych spokrewnionych	Z rodzin zastępczych niezawodowych	Z rodzin zastępczych zawodowych	Z rodzinnych domów dziecka	Z instytucjonalnej pieczy zastępczej
2016	5	4	16	7	68
2017	15	16	28	15	52
2018	5	21	8	14	44
2019	15	20	22	14	40

Dane: opracowanie ROPS na podstawie danych z GUS

Problemy dzieci i młodzieży

Depresja

We wszystkich dostępnych źródłach poruszających tematykę stanów depresyjnych pojawia się wniosek, że zjawisko depresji we współczesnym świecie w niebezpieczny sposób narasta.

Zgodnie z danymi Institute for Health Metrics and Evaluation z 2017 roku, w Polsce na depresję chorowało 1 mln osób. W odniesieniu do wielkości populacji wskazuje się, że w 2017 r. Polska była krajem europejskim o najniższym odsetku osób chorych na depresję (w Polsce było to 2,8% populacji, a w UE 4,2%)

W 2018 r., 1,28 mln osób zrealizowało receptę na leki przeciwdepresyjne, zrefundowane przez NFZ (stosowane w depresji, ale również m.in. w zaburzeniach lękowych i innych chorobach psychicznych). Liczba pacjentów realizujących recepty stała rosła w latach 2013 – 2018 (wzrost o 35%). Szczególnie zauważalny jest wzrost liczby osób poniżej 18 r. ż., dla których zrealizowano recepty na refundowane leki przeciwdepresyjne (wzrost z 16 tys. w 2013 r. do 34 tys. w 2018 r., wzrost o 113%). W 2019 roku, recepty na leki przeciwdepresyjne (refundowane i nierefundowane) zrealizowało 3,8 mln osób.

Z raportu „NFZ o Zdrowiu. Depresja” wynika, że na przestrzeni lat 2013 - 2018 największy spadek pacjentów z rozpoznaną depresją dotyczył grup wiekowych 18-64 lata z 74% w roku 2013 do 68,2% w 2018), natomiast największy wzrost nastąpił wśród pacjentów poniżej 18 r.ż. (o 0,8 punktu procentowego) i w grupie wiekowej 65+ (5,1 p.p.). W 2013 r. pacjenci poniżej 18 r.ż. stanowili 1,2% z 619,3 tys. osób z rozpoznaną depresją, a w 2018 r. - 2% z 631,6 tys.

Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje jeden z największych wskaźników odsetka pacjentów zamieszkałych w miastach i gminach miejskich, którzy w 2018 r. zrealizowali co najmniej jedną receptę na refundowany lek przeciwdepresyjny – 77,20%.

Brakuje danych, które pokazują, jak rozkłada się zachorowalność na depresję w poszczególnych grupach wiekowych, w podziale na województwa. Pewne jest natomiast, że tak jak liczba zdiagnozowanych przypadków będzie się zwiększać, problem będzie dotyczył również dzieci i młodzieży.

Demoralizacja nieletnich

Kolejnym zjawiskiem analizowanym w odniesieniu do dzieci i młodzieży jest demoralizacja nieletnich. Pojęcie to ogólnie oznacza zachowania przekraczające powszechnie obowiązujące normy moralne, które w konsekwencji prowadzić mogą do popełnienia wykroczeń lub przestępstw. O demoralizacji osoby nieletniej świadczyć może:

- naruszanie przez nią zasad współżycia społecznego;
- używanie alkoholu bądź innych środków odurzających;
- uprawianie nierządu;
- wścążostwo;
- popełnienie czynu zabronionego;
- udział w grupach przestępczych.

Sprawy dotyczące demoralizacji nieletnich rozpatrywane są przez sąd rodzinny. W zależności od rodzaju czynów, jakich dopuściła się osoba nieletnia, jej wieku, stopnia rozwoju

psychicznego i fizycznego, charakteru jej środowiska, stanu zdrowia, sąd może zastosować następujące środki wychowawcze:

- udzielenie upomnienia;
- zobowiązanie nieletniego do naprawienia wyrządzonej przez niego szkody, przeproszenia poszkodowanej osoby lub innych świadczeń na jej rzecz;
- zobowiązanie do podjęcia nauki lub pracy albo zajęć wychowawczych, terapeutycznych lub szkoleniowych;
- nakazanie powstrzymania się od picia alkoholu, lub stosowania innych środków odurzających;
- możliwość ustanowienia nadzoru kuratora, rodziców, organizacji społecznej lub zakładu pracy;
- umieszczenie w młodzieżowym ośrodku wychowawczym lub rodzinie zastępczej zawodowej (niespokrewnionej z nieletnim).⁴

Tabela 7. Ewidencja spraw nieletnich w województwie zachodniopomorskim w okresie 2016 - 2018

Sąd Rodzinny	Demoralizacja	Czyny karalne	Razem	Ilość sprawców
	1	2	1+2	
Białogard	642	398	1040	465
Choszczno	170	175	345	165
Drawsko	302	206	508	203
Goleniów	451	142	593	381
Gryfice	164	163	327	193
Gryfino	248	264	512	345
Kamień	137	112	249	143
Kołobrzeg	227	140	367	180
Koszalin	447	366	813	378
Łobez	159	101	260	112
Myślibórz	225	147	372	174
Sławno	152	80	232	98
Stargard	378	650	1028	745
Szczecin Centrum	697	264	961	339
Szczecin Prawobrzeże-Zachód	810	437	1247	486
Szczecinek	298	214	512	289
Świnoujście	199	141	340	147
Wałcz	252	261	513	333
Razem	5958	4261	10219	5176

Dane: Sprawozdania roczne MS-16 w sprawach rodzinnych i nieletnich z Okręgów Sądów Szczecińskiego i Koszalińskiego

⁴ Demoralizacja. Co może grozić osobom zdemoralizowanym? Business Insider Polska

Tabela 8. Stwierdzone czyny karalne przypisane nieletniemu w orzeczeniu kończącym postępowanie w okresie 2016 – 2018, według sądów rodzinnych

Czyn	Rejonowe Sądy Rodzinne																		
	Białogard	Choszczno	Drawsko Pomorskie	Goleniów	Gryfice	Gryfino	Kamień Pomorski	Kołobrzeg	Koszalin	Łobez	Myslibórz	Stawno	Stargard	Szczecinek	Szczecin Prawobrzeże -Zachód	Szczecin Centrum	Świnoujście	Wałcz	Suma
zabójstwo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
uszczerbek na zdrowiu	9	4	-	3	1	6	2	5	25	11	1	1	13	-	1	6	-	6	94
udział w bójce	7	7	4	-	-	8	-	2	14	7	3	4	10	-	10	3	1	3	83
dot. narkotyków	24	3	2	-	1	22	2	2	87	7	4	2	9	-	11	15	-	5	196
zgwałcenie	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	2	-	2	-	-	1	7
korupcja	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	3	-	-	-	4
kradzież rzeczy	11	-	14	1	3	9	2	9	20	-	8	2	22	-	14	15	4	9	143
kradzież z włamaniem	5	1	1	-	-	4	-	-	46	3	6	-	19	-	4	69	1	4	163
rozbój	3	-	1	-	-	-	-	-	14	2	-	-	17	-	1	1	-	-	39
kradzież rozbójnicza	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	3	-	-	-	5
wymuszenie rozbójnicze	-	1	1	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	1	-	1	-	7
oszustwo	-	-	-	-	-	-	1	-	3	-	-	-	-	-	-	2	-	-	6
kierowanie pojazdem pod wpływ.	-	1	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	1	-	-	1	-	-	6
Suma	59	17	23	4	5	49	8	18	214	33	22	9	95	0	50	112	7	28	753

Dane: Sprawozdania roczne MS-16 w sprawach rodzinnych i nieletnich z Okręgów Szczecińskiego i Koszalińskiego

Jednym z zadań państwa jest kształtowanie właściwej polityki społecznej ukierunkowanej na działania mające na celu zabezpieczenie rodzin i osób potrzebujących pomocy, w tym zapewnienie optymalnych warunków rozwoju dla dzieci i młodzieży, ze szczególnym uwzględnieniem sfery zdrowia psychicznego. Najnowsza strategia Światowej Organizacji Zdrowia HEALTH 2020 wskazuje podstawowe kierunki działań w tym zakresie:

- wspieranie dobrego stanu zdrowia w całym cyklu życia, co oznacza poprawę poziomu zdrowia i zwiększenie równości w zdrowiu już w okresie wczesnego rozwoju dziecka;
- wzmocnienie programów promocji zdrowia psychicznego, a przede wszystkim wczesnego diagnozowania depresji i zapobiegania samobójstwom;
- promocja zdrowego trybu życia, realizacja programów wspierających zdrowie przez edukację rówieśniczą, angażowanie organizacji młodzieżowych i szkolne inicjatywy zmierzające do podniesienia poziomu wiedzy o zdrowiu, szczególnie o zdrowiu psychicznym i seksualnym⁵.

Jak wskazują wyniki raportu „Jakie są polskie nastolatki” HBSC 2020, polskie nastolatki zajmują najmniej korzystne miejsce w rankingu 43 krajów, mając najwyższy wskaźnik negatywnego postrzegania własnego ciała. Polska młodzież plasuje się na przedostatnich pozycjach w rankingu oceny swojego zdrowia wśród 43 krajów. Również w zakresie spożywania posiłków z rodziną polskie nastolatki zajmują wśród 43 krajów ostatnie miejsce. Wraz z wiekiem spada poziom odczuwanego przez dzieci i młodzież wsparcia ze strony osób znaczących. Nastolatki czują deficyt wsparcia płynącego od rodziców, nauczycieli i rówieśników.

Za jeden z najważniejszych czynników chroniących zdrowie dzieci i młodzieży przed niekorzystnymi zjawiskami uznawane jest środowisko rodzinne. Rodzina stanowi istotne środowisko, które umożliwi młodemu człowiekowi rozwiązywanie pojawiających się przed nim zadań rozwojowych oraz w znacznym stopniu determinuje odporność na niepowodzenia. Do najważniejszych rodzinnych czynników chroniących należą:

- silna więź z rodzicami;
- dobra komunikacja między członkami rodziny;
- wsparcie i pozytywne wzmocnienia ze strony rodziców;
- zasady rodzinne, jasne oczekiwania rodziców;
- skuteczny monitoring i zaangażowanie rodziców w sprawę dziecka.

Pozostałe czynniki chroniące zdrowie dzieci i młodzieży to: szkoła, pozytywne relacje rówieśnicze, nieformalni dorośli mentorzy (osoby znaczące, w których dziecko znajduje oparcie), zasoby środowiska lokalnego. Elementem łączącym wspierające działanie wymienionych czynników jest wsparcie społeczne. Oznacza ono formy pomocy i zaspokajania potrzeb w sytuacjach trudnych.

Chodzi tu o pomoc psychologiczną, medyczną, materialną i wszelkie inne formy pomocy pozwalające zmierzyć się dzieciom i młodzieży z trudnościami na poszczególnych etapach rozwoju.

⁵ Izabela Tabak, Zdrowie psychiczne dzieci i młodzieży. Wsparcie dzieci i młodzieży w pokonywaniu problemów

Według danych dostępnych w Rejestrze Szkół i Placówek Oświatowych w województwie zachodniopomorskim funkcjonują 53 publiczne i niepubliczne poradnie psychologiczno-pedagogiczne. Ponadto, dzieci i młodzież mogą uzyskać pomoc w jednej z siedmiu poradni zdrowia psychicznego dla dzieci i młodzieży (w Białogardzie, Kołobrzegu, Koszalinie, Stargardzie i trzech w Szczecinie). W Szczecinie mieści się oddział psychiatryczny dla dzieci i młodzieży, natomiast ośrodki środowiskowej opieki psychiatrycznej i psychoterapeutycznej dla dzieci i młodzieży zlokalizowane są w Drawsku Pomorskim, Koszalinie, Renicach, Szczecinie i Szczecinku.

Istotnym elementem systemu wsparcia dziecka i rodziny są placówki wsparcia dziennego. Ich celem jest wspieranie rodziny, poprzez objęcie dziecka opieką i wychowaniem. Placówki mają zapewniać dzieciom z rodzin przeżywających lub zagrożonych kryzysem pomoc w organizacji czasu wolnego, pokonywaniu trudności szkolnych, radzeniu sobie z zaburzeniami zachowania. Dzieci są przyjmowane do placówek na prośbę i za zgodą rodziców, mogą też być kierowane przez sąd. W 2019 r. w Polsce funkcjonowały 3164 placówki (o 101 więcej niż w roku 2018), w tym 2077 opiekuńczych, 408 specjalistycznych, 428 placówek prowadzonych w formie pracy podwórkowej oraz 251 w połączonych formach. O rosnącym znaczeniu tej formy wsparcia dziecka i rodziny świadczy duży wzrost liczby placówek w porównaniu z rokiem 2015 – 1589.

Województwo zachodniopomorskie należy do grupy województw, które charakteryzują się bardzo wysoką wartością wskaźnika dzieci w placówkach wsparcia dziennego - 21,8 dzieci na 1 tysiąc osób w wieku 0-17 lat.

Najbardziej istotnym problemem dotyczącym obecnie system wsparcia dzieci i młodzieży są konsekwencje wynikające z pandemii COVID-19. funkcjonowanie placówek wsparcia dziennego zostało zawieszono. Długi czas oczekiwania na wizytę u psychologa, psychoterapeuty czy psychiatry jeszcze się wydłużył przez konieczność funkcjonowania w reżimie sanitarnym. Wiele tego typu usług świadczonych jest w formie porad telefonicznych bądź internetowych, co, z różnych względów ogranicza ich dostępność. Jednocześnie, izolacja, brak bezpośrednich relacji społecznych, zdalne nauczanie, będą z pewnością skutkować obniżeniem odporności psychicznej dzieci i młodzieży oraz zwiększeniem przypadków depresji w tej grupie wiekowej.

4. Rodzina jako fundament kapitału społecznego – analiza SWOT

Przed procesem formułowania celów Programu, analizie SWOT poddano tytułowe założenie, że Rodzina stanowi fundament kapitału społecznego Zachodniego Pomorza i tak rozumiana, powinna być podmiotem oddziaływań samorządów lokalnych, w tym samorządu województwa.

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Wzrost dostępu do wysokowyspecjalizowanej kadry w zakresie mediacji, edukacji finansowej, trenerów Regionalnej Akademii Rodziny ➤ Podzielane przez samorząd województwa silne przekonanie o znaczeniu i celowości prowadzenia różnorodnych i przemyślanych działań dot. wzrostu kompetencji i umiejętności kadry systemu integracji społecznej ➤ Funkcjonowanie w części powiatów Regionalnych Akademii Rodzin, obejmujących swoim działaniem niemal połowę województwa ➤ Władze samorządowe deklarujące, że rodzina jest dla nich wartością ➤ Współpraca samorządu województwa z samorządami lokalnymi, które posiadają duże doświadczenie w zakresie wdrażania rozwiązań prorodzinnych ➤ Kreowanie na poziomie samorządów lokalnych własnej polityki prorodzinnej ➤ Wysokie kompetencje i kreatywność służb społecznych ➤ Organizacje pozarządowe działające na rzecz rodzin ➤ Otwartość części samorządów na innowację i prowadzenie prewencyjne polityki społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Niewystarczająca ilość działań wspierających rodziny w kryzysie ➤ Niski poziom świadomości w sferze opiekuńczo-wychowawczej ➤ Niewystarczająca dostępność do specjalistów i ośrodków leczenia uzależnień ➤ Brak współpracy pomiędzy sądami rodzinnymi a pracownikami instytucji pomocy i integracji społecznej ➤ Brak współpracy z przedstawicielami służby zdrowia ➤ Niska świadomość władz lokalnych w zakresie wysokości kosztów zaniechania działań w sferze społecznej ➤ Niewystarczająca intensywność działań środowiskowych na rzecz osób zależnych i ich rodzin; ➤ Brak gotowości do przyjmowania/akceptowania w swoim środowisku obcokrajowców ➤ Niewystarczająca liczba działań kompleksowych na rzecz rodziny i seniorów ➤ Niewykorzystanie istniejącego potencjału przeszkolonej kadry ➤ Brak odpowiednich finansowych środków na działania na rzecz rodziny ➤ Brak zaplecza wsparcia psychologicznego/psychiatrycznego dla osób/rodzin w nagłym kryzysie ➤ Resortowość działań, niewystarczająca

<ul style="list-style-type: none"> ➤ Rosnąca świadomość społeczna dot. roli rodziny. ➤ Doświadczenia kadr służb społecznych wynikające z podejmowanych z działań mających na celu wsparcie rodziny ➤ Sprawnie funkcjonująca sieć UTW i Klubów Seniorów , w tym tworzenie partnerstw lokalnych ➤ Zaangażowanie seniorów w działania rozwijające ich kompetencje personalne i społeczne ➤ Innowacyjne formy wsparcie dla rodzin w kryzysie ➤ Rosnąca świadomość samorządów w zakresie potrzeby regularnego identyfikowania obszarów wymagających wsparcia i znaczenia tej diagnostyki dla wdrażania adekwatnych działań zaradczych ➤ Inicjowanie partnerstw międzysektorowych i międzypodmiotowych w celu realizacji polityki Społecznej ➤ Kształtowanie pozytywnych wzorców w zakresie zdrowego i ekologicznego stylu życia ➤ Wspieranie na poziomie krajowym i samorządowym idei deinstytucjonalizacji ➤ Nowe rozwiązania w zakresie wsparcia rodziny, dzieci i młodzieży, oraz systemu pieczy zastępczej realizowane w oparciu o środki zewnętrzne. ➤ Działające grupy wsparcia, grupy samopomocowe, LGD i inne ośrodki animacji społeczności lokalnej ➤ Rozwój współpracy służb instytucji rynku pracy i pomocy społecznej ➤ Animacja środowiska lokalnego ➤ Wykorzystanie wiedzy, potencjału seniorów w środowisku lokalnym 	<p>współpraca służb</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Zbyt niski poziom kompetencji służb społecznych do działań w pandemii ➤ Niewystarczająca liczba ośrodków wsparcia dziennego, w tym specjalistycznego ➤ Niewystarczający poziom edukacji prorodzinnej tak dla dorosłych, jak i dla dzieci, spowodowany brakiem dostępu do szkoleń ➤ Spadek konkurencyjności regionu ➤ Spadek liczby kandydatów na zawodowych rodziców zastępczych oraz adopcyjnych dla dzieci starszych i z problemami zdrowotnymi ➤ Wypalenie zawodowe kadry pracowników socjalnych i asystentów rodziny ➤ Opór przed współpracą rodzin z wyuczoną bezradnością z instytucjami pomocy społecznej, ➤ Brak dostępności miejsc opieki psychiatrycznej dla dzieci
--	--

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> ➤ W deklaracjach mieszkańców regionu rodzina jest najważniejszą wartością ➤ Rodzina jako pierwsze i podstawowe źródło realizacji potrzeby bezpieczeństwa jednostki ➤ Rozbudowujący się system opieki żłobkowej i przedszkolnej ➤ Dostępność środków europejskich na rozwój infrastruktury wsparcia rodziny, seniorów oraz rozwój oferty dedykowanej rodzinie, seniorom ➤ Pracownicy służb społecznych przygotowani do pracy z rodziną i seniorami przeżywającymi kryzys ➤ Rozwój inicjatyw w zakresie ekonomii społecznej ➤ Możliwość realizacji projektów dla przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu ➤ Gotowość kadry systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej do podnoszenia kwalifikacji ➤ Poprawa warunków życia dzieci niepełnosprawnych ➤ Zmniejszająca się liczba rodzin z dziećmi korzystających ze świadczeń pomocy społecznej ➤ Zmniejszająca się liczba mieszkańców WZP dotkniętych ubóstwem ➤ Zwiększająca się liczba mieszkańców WZP oceniających swoją sytuację życiową jako dobrą ➤ Wsparcie rodzin zastępczych spokrewnionych (rozszerzona oferta wsparcia) ➤ Dalsze propagowanie prawidłowych wzorców rodziny ➤ Projekty realizowane ze środków unijnych szansą dla rodzin znajdujących 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Niekorzystna sytuacja demograficzna – starzenie się społeczeństwa ➤ Duża liczba rozwodów ➤ Zbyt późne identyfikowanie problemów u rodzin z dziećmi obniżające szanse na zachowanie dziecka w rodzinie ➤ Wysoki odsetek urodzeń pozamażeńskich ➤ Dziedziczna bezradność życiowa skutkująca umieszczaniem dzieci w pieczy zastępczej ➤ Odpływ młodzieży skutkujący osłabieniem więzi rodzinnych oraz utrata kapitału społecznego w regionie ➤ Postawa roszczeniowa beneficjentów wobec instytucji pomocy ➤ Niewystarczająco rozwinięte usługi opiekuńcze (opieka nad osobami zależnymi) ➤ Osłabienie więzi rodzinnych na skutek migracji zarobkowych i edukacyjnych ➤ Atomizacja rodziny i niekorzystne zjawiska zmiany modelu rodziny ➤ Niewystarczający system wsparcia rodzin przeżywających trudności małżeńskie i opiekuńczo-wychowawcze ze strony specjalistów ➤ Zbyt duża liczba rodzin przypadająca na asystenta rodziny ➤ Pogłębiająca się niekorzystna sytuacja demograficzna ➤ Niewystarczające uwzględnianie problematyki rodziny w politykach lokalnych (strategie lokalnego rozwoju) ➤ Wykształcenie rodziców nie przekłada się na status społeczny rodzin ➤ Brak społecznej kontroli zachowań dewiacyjnych ➤ Zadłużanie się rodzin – tzw. pułapki

<p>się w trudnej sytuacji społeczno-ekonomicznej</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Wzrost więzi międzypokoleniowych ➤ Włączanie się NGO w działania na rzecz rodzin 	<p>kredytowe</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Niski poziom kapitału społecznego i ludzkiego ➤ Wysokie obciążenie budżetu kosztami usług zdrowotnych i opiekuńczych ➤ Brak odpowiedniej bazy mieszkaniowej, dostosowanej do wyzwań demograficznych ➤ Niewystarczająca sieć połączeń komunikacyjnych ➤ Biurokratyzacja systemu pomocy społecznej, niedostosowanie zasobów do możliwości ➤ Bardzo wysoka liczba dzieci trafiających do pieczy zastępczej ➤ Przekazywanie samorządom zadań bez przekazania środków finansowych na ich realizację ➤ Przewaga działań interwencyjnych nad rozwojowymi ➤ Niewystarczająca liczba rodzinnych domów pomocy społecznej ➤ Wysoki odsetek seniorów przebywających w domach pomocy społecznej ➤ Pandemia COVID - 19 ➤ Długi czas oczekiwania na wizytę u lekarza specjalisty oraz deficyt lekarzy specjalistów (np. z zakresu psychiatrii dziecięcej, gerontologów) ➤ Biurokracja utrudniająca działania, współpracę i szybkie reagowanie, zwłaszcza w sytuacjach kryzysowych ➤ Niski poziom wynagrodzenia kadr pomocy społecznej i pracy z rodziną
--	--

5. Cele i zadanie Programu Region przyjazny Rodzinie 2021 – 2027

Cel I: WZMOCNIENIE RODZINY W WOJEWÓDZTWIE ZACHODNIOPOMORSKIM

Zadania:

- 1.1 Rozwój usług społecznych wzmacniających rodzinę:
 - sieć Regionalnej Akademii Rodziny (RAR);
 - sieć Regionalnej Akademii Dzieci i Młodzieży (RADiM);
 - wsparcie działań środowiskowych i inicjatyw lokalnych na rzecz wzmocnienia rodziny;
- 1.2 Wsparcie samorządów lokalnych we wdrażaniu działań na rzecz rodziny:
 - szkolenia i warsztaty dla kadry podmiotów pracujących z rodziną i na rzecz rodziny;
 - doradztwo w zakresie opracowania i wdrażania lokalnych programów usług społecznych;
 - wyjazdy studyjne;
 - wdrażanie nowatorskich i innowacyjnych rozwiązań w pracy z rodziną;
- 1.3 Promowanie wartości, relacji i więzi w rodzinie:
 - kampanie społeczne;
 - konkursy promujące działalność na rzecz rodziny;
 - wydarzenia/inicjatywy na rzecz rodziny
- 1.4 Rozwój sieci partnerskiej na rzecz Zachodniopomorskiej Karty Rodziny i Karty Seniora.

Cel II: ROZWÓJ SYSTEMU PIELICZY ZASTĘPCZEJ ZGODNY Z IDEAŁ DEINSTYTUCJONALIZACJI

Zadania:

- 2.1 Rozwój usług na rzecz osób przebywających i opuszczających system pieczy zastępczej:
 - opracowanie i wdrożenie regionalnego modelu usamodzielniania;
 - wsparcie w tworzeniu mieszkalnictwa dla usamodzielnianych;
- 2.2 Wsparcie samorządów we wdrażaniu i koordynowaniu deinstytucjonalizacji w obszarze pieczy zastępczej:
 - wsparcie inicjatyw oddolnych samorządów i organizacji pozarządowych w zakresie deinstytucjonalizacji;
 - wsparcie w opracowywaniu i wdrażaniu nowatorskich oraz innowacyjnych rozwiązań w obszarze rodzinnej pieczy zastępczej;
 - doradztwo dla samorządów na rzecz opracowywania i wdrażania lokalnych programów (planów) deinstytucjonalizacji;
- 2.3 Wsparcie kadry podmiotów systemu pieczy zastępczej (w tym form rodzinnych) i adopcji:
 - tworzenie i promowanie Klubów Rodzica Zastępczego;
 - dofinansowanie turnusów wychowawczych dla rodzinnych form pieczy zastępczej;

- szkolenia, superwizja i doradztwo dla kadry pieczy zastępczej (instytucjonalnej i rodzinnej) oraz dla rodzin adopcyjnych;

POMOC TECHNICZNA

1. Monitoring, sprawozdawczość, ewaluacja i promocja Programu.
2. Analizy i badania w obszarach usług społecznych i deinstytucjonalizacji.
3. Regionalna Rada ds. Polityki Rodzinnej.

6. Wskaźniki dla Programu „Region Przyjazny Rodzinie” na lata 2021-2027

CELE/ Zadania	wskaźnik	definicja wskaźnika	Wartość bazowa [2020 r.]	Wartość docelowa [2027/2030]
I. WZMOCNIENIE RODZINY W WOJEWÓDZTWIE ZACHODNIOPOMORSKIM	spadek liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej o 10%	zmniejszenie o 10% liczby osób w rodzinach, którym przyznano świadczenie pomocy społecznej na podstawie MRPiPS-03 Dział 3	78365	70529
1.1 Rozwój usług społecznych wzmacniających rodzinę	liczba RAR/RADiM	zwiększenie o 8 liczby Regionalnych Akademii Rodziny/Regionalnych Akademii Dzieci i Młodzieży	8	16
	liczba inicjatyw	liczba inicjatyw objętych wsparciem pod warunkiem, że wsparcie było współfinansowane lub współorganizowane przez Samorząd Województwa	0	80
1.2 Wsparcie samorządów lokalnych we wdrażaniu działań na rzecz rodziny	liczba samorządów wdrażających nowe formy pracy z rodziną	liczba samorządów, które przy współpracy z Samorządem Województwa wdrożyły nowe formy pracy z rodziną	0	50
	liczba samorządów objętych doradztwem	liczba samorządów objętych doradztwem w zakresie tworzenia i wdrażania lokalnych programów usług społecznych	0	80
	liczba pracowników podmiotów pracujących z rodziną i na rzecz rodziny, objętych wsparciem	liczba pracowników podmiotów pracujących z rodziną i na rzecz rodziny, objętych różnymi formami wsparcia współfinansowanymi lub/i współorganizowanymi przez Samorząd Województwa	0	800

1.3 Promowanie wartości, relacji i więzi w rodzinie	liczba kampanii/konkursów promujących wartości rodziny	kampanie/konkursy promująca wartości rodziny przy zaangażowaniu (finansowym lub/ i organizacyjnym) Samorządu Województwa	0	4
	liczba inicjatyw/wydarzeń na rzecz rodziny	Inicjatywy/wydarzenia na rzecz rodziny przy zaangażowaniu (finansowym lub/ i organizacyjnym) Samorządu Województwa	0	25
1.4 Rozwój sieci partnerskiej na rzecz Zachodniopomorskiej Karty Rodziny i Karty Seniora	liczba wydanych kart	zwiększenie o 15 000 liczby wydanych łącznie kart rodziny i kart seniora	34 849	49 849
	liczba podmiotów oferujących ulgi	zwiększenie o 100 liczby podmiotów uczestniczących w Programie Zachodniopomorskich kart rodziny i seniora	198	298
II. ROZWÓJ SYSTEMU PIECZY ZASTĘPCZEJ W REGIONIE ZGODNY Z IDEAŁ DEINSTYTUCJONALIZACJI	zmniejszenie liczby dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej o 10%	Spadek liczby dzieci przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej	772	695
2.1 Rozwój usług na rzecz osób przebywających i opuszczających system pieczy zastępczej.	liczba opracowanych modeli usamodzielniania	opracowanie regionalnego modelu usamodzielniania oraz jego wdrażanie na poziomie lokalnym. Samorząd Województwa będzie partycypował (finansowo lub/ i organizacyjnie) w opracowaniu i wdrożeniu ww. modelu.	0	1
	liczba osób objętych wsparciem	liczba osób przebywających i/lub opuszczających system pieczy zastępczej objętych wsparciem współfinansowanym lub/i współorganizowanym przez Samorząd Województwa	0	200
	liczba miejsc (osób) w mieszkaniach wspomaganych	liczba miejsc (osób) w mieszkaniach wspomaganych, w których utworzeniu partycypował (organizacyjnie lub finansowo) Samorząd Województwa	0	15/45

2.2 Wsparcie samorządów we wdrażaniu i koordynowaniu deinstytucjonalizacji w obszarze pieczy zastępczej	liczba samorządów, w których wdrożono ideę deinstytucjonalizacji	liczba samorządów, które przy współpracy z Samorządem Województwa wdrożyły ideę deinstytucjonalizacji	0	20
	liczba podmiotów objętych doradztwem	liczba podmiotów, którym udzielono doradztwa w obszarze deinstytucjonalizacji w pieczy zastępczej	0	100
	liczba osób objętych szkoleniami, doradztwem i innymi formami podnoszenia kompetencji w kierunku wdrożenia deinstytucjonalizacji	liczba osób z podmiotów systemu pieczy zastępczej, którzy zostali objęci różnymi formami wsparcia, pod warunkiem, że wsparcie było współfinansowane lub współorganizowane przez Samorząd Województwa	0	100
2.3 Wsparcie kadry podmiotów systemu pieczy zastępczej (w tym form rodzinnych) i adopcji:	Kluby Rodzica Zastępczego	liczba Klubów Rodzica Zastępczego, w których utworzeniu partycypował (organizacyjnie lub finansowo) Samorząd Województwa	0	18
	liczba podmiotów/osób pieczy zastępczej (w tym rodzin zastępczych oraz adopcyjnych) objętych wsparciem	liczba osób, którzy zostali objęci różnymi formami wsparcia, pod warunkiem, że wsparcie było współfinansowane lub współorganizowane przez Samorząd Województwa	0	400
POMOC TECHNICZNA	Wdrożenie/realizacja Programu	Powołanie Zespołu ds. realizacji Programu Region Przyjazny Rodzinie (w ROPS)	0	1
1. Monitoring, sprawozdawczość, ewaluacja i promocja Programu	liczba sprawozdań z realizacji programu	zakłada się sprawozdanie z realizacji programu w roku 2023, 2025 oraz 2027	0	3
2. Analizy i badania w obszarach usług społecznych i deinstytucjonalizacji	liczba przeprowadzonych analiz, badań	Liczba raportów z badań/analiz	0	10
3. Regionalna Rada ds. Polityki Rodzinnej	posiedzenia Regionalnej Rady ds. Polityki Rodzinnej	zakłada się co najmniej 1 posiedzenie w roku, począwszy od 2022 roku	0	6

7. Finansowanie Programu

Program będzie finansowany z następujących źródeł:

- środki własne samorządu województwa;
- środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej (w perspektywie 2014-2020 oraz 2021-2027);
- środki samorządów gminnych i powiatowych z terenu województwa;
- inne środki publiczne;
- środki podmiotów pozarządowych, realizujących działania w programie;
- inne źródła, w tym prywatne (np. współfinansowanie usług).

Koszt realizacji Programu „Region przyjazny Rodzinie” został oszacowany na poziomie 39 mln zł, w tym około 70 % będą stanowiły środki UE. Z racji debat trwających nad kształtem dokumentów programowych dla Funduszy Europejskich na lata 2021-2027 oraz toczącymi się pracami nad ostatecznym kształtem Strategii Rozwoju Usług Społecznych dla Polski na lata 2021-2035, trudno na obecnym etapie precyzyjnie określić źródła finansowania dla każdego z zadań.

8. System Zarządzania realizacją Programu

System zarządzania realizacją Programu obejmuje przede wszystkim:

- a) koordynację działań związanych z wdrażaniem Programu (rozłożonych pomiędzy różnych realizatorów – w ramach samorządu województwa jak i poza nim);
- b) zasady prowadzenia sprawozdawczości i monitoringu;
- c) założenia dotyczące ewaluacji Programu.

a) Koordynacja działań związanych z wdrażaniem Programu

W realizację Programu zaangażowane będą podmioty publiczne i niepubliczne, których działania mają różnicowane znaczenie dla wdrażania działań na rzecz rodzin i pieczy zastępczej w województwie zachodniopomorskim.

Podmioty zaangażowane w realizację:

- Samorząd województwa (ROPS, WWS);
- Samorząd powiatowy;
- Samorząd gminny;
- Organizacje pozarządowe;
- Podmioty społeczne i wyznaniowe.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej będzie odpowiedzialny za koordynację działań związanych z wdrażaniem poszczególnych działań, część zadań będzie wykonywana w partnerstwie z samorządami lokalnymi i podmiotami społecznymi.

b) Zasady prowadzenia sprawozdawczości i monitoringu

W strukturach ROPS wyznaczony zostanie Zespół ds. realizacji Programu Region Przyjazny Rodzinie odpowiedzialny za: wdrażanie programu oraz sprawozdawczość i monitoringu - jego zadaniem będzie m.in. organizowanie procesu przygotowania i monitoringu Programu.

Monitoring Programu będzie prowadzony przez cały okres wdrażania poszczególnych zadań. Jego celem będzie zapewnienie zgodności realizacji Programu z wcześniej zatwierdzonymi założeniami i wytyczonymi celami. Pośrednio, monitoring wykorzystywany będzie również do bieżącego wykrywania potencjalnych nieprawidłowości i ich korygowania. Ponadto, dane gromadzone i opracowywane w procesie monitoringu będą mogły być wykorzystywane do ewaluacji działań, ale i założeń teoretycznych Programu.

Podstawowym dokumentem w procesie monitoringu Programu będzie raport z jego realizacji, przygotowywany co dwa lata na podstawie:

- sprawozdawczości pomocy społecznej;
- sprawozdawczości ROPS;
- danych gromadzonych przez Zachodniopomorski Ośrodek Badań Regionalnych (Urząd Statystyczny w Szczecinie);

- Sprawozdawczość NGO realizujących zadania zlecone w ramach Programu;
- informacji udzielanych przez inne instytucje zaangażowane we wdrażanie Programu.

Raport będzie dotyczył zarówno monitoringu zmian czynników determinujących wdrażanie poszczególnych zadań w regionie oraz monitoringu realizacji celów – stopnia zaawansowania wdrażania Programu. Raporty (począwszy od roku 2023) sporządzane będą co dwa lata, do końca maja roku kalendarzowego następującego po okresie, którego dotyczą. Zaakceptowane przez Dyrektora ROPS raporty przedstawiane będą Regionalnej Radzie ds. Polityki Rodzinnej, po dokonaniu analizy raportu, Rada prześle do ROPS informację zawierającą opinie i zalecenia w zakresie wdrażania Programu, następnie ostateczna wersja raportu zostanie przekazana Zarządowi Województwa. Nadzór nad realizacją i monitoringiem Programu pełnić będzie Dyrektor ROPS. Ponadto do końca maja 2028 roku zostanie przygotowany raport końcowy z realizacji Programu. Raport po zaakceptowaniu przez Dyrektora ROPS zostanie przedstawiony Radzie oraz Zarządowi Województwa, a następnie przekazany do Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego.

Do zadań Regionalnej Rady ds. Polityki Rodzinnej należeć będzie m.in.:

- opiniowanie raportów z realizacji Programu, w tym ocena stanu wdrażania zadań przewidzianych do realizacji w Programie;
- przekazywanie rekomendacji w zakresie wdrażania Programu;
- przygotowywanie wytycznych do ewaluacji i aktualizacji Programu.

c) Założenia do ewaluacji Programu

W celu nieustannego dążenia do poprawy skuteczności i efektywności działań Programu, przeprowadzana będzie ewaluacja on-going (ewaluacja bieżąca/okresowa) oraz ewaluacja ex post (końcowa/pełna/zamykająca).

Ewaluacje on-going, kładące nacisk na ocenę procesu zarządzania, aktualność założeń strategii, postępy w osiąganiu efektów, zostaną przeprowadzone: pierwsza – w roku 2022, następne – według zaleceń Rady.

W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości lub w przypadku pojawienia się nowych regulacji prawnych i ustawowych a także nowych inicjatyw regionalnych, ROPS wraz z Radą i podmiotami realizującymi poszczególne zadania, będzie podejmował odpowiednie działania naprawcze lub działania w kierunku zapisów w Programie.

W I kwartale 2028 roku zostanie przeprowadzona ewaluacja ex-post działań Programu, której celem będzie:

- ocena rezultatów i długookresowych efektów (oddziaływania) Programu,
- ocena trwałości uzyskanych zmian,
- zidentyfikowanie ewentualnych efektów dodatkowych (pozytywnych i negatywnych).

Uzasadnienie

Zgodnie z zapisami art. 183 pkt. 2) ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej *do zadań własnych samorządu województwa należy opracowywanie programów dotyczących wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, będących integralną częścią strategii rozwoju województwa*. Tym samym, jest to podstawa, aby w myśl art. 18 pkt 2) ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa Program „Region Przyjazny Rodzinie” został przyjęty w drodze uchwały Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego.

Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego, mając na uwadze kluczową rolę rodziny jako podmiotu swoich działań uznał, że w strategicznym interesie regionu leży wzmocnienie jej podstawowych funkcji. Obecnie, na terenie Województwa Zachodniopomorskiego rośnie liczba dzieci przebywających w pieczy zastępczej, ponadto pogłębia się zjawisko ujemnego przyrostu naturalnego oraz występuje coroczny - wyższy w porównaniu ze średnią krajową - współczynnik rozwodów.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, realizując ustawowe zadanie Samorządu Województwa wynikające z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej opracował Wojewódzki Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2021-2027 pn. „Region Przyjazny Rodzinie”. Przedkładany Program jest następcą poprzedniego Programu „Region dla Rodziny”, który zakończył się z upływem 2020 roku. Część działań realizowanych w poprzednim programie nieprzerwanie jest realizowana i kontynuowana w Programie „Region Przyjazny Rodzinie” (np.: Zachodniopomorska Karta Rodziny, Zachodniopomorska Karta Seniora, regionalne akademie rodziny, wsparcie dla kadry instytucji pracujących w rodzinach i na rzecz rodziny), stąd faktyczne prowadzenie działań w Programie „Region Przyjazny Rodzinie” nastąpiło z początkiem 2021 roku.

Zadania podzielono na najważniejsze obszary: wzmocnianie rodziny i ich otoczenia oraz rozwój systemu pieczy zastępczej zgodnie z ideą deinstytucjonalizacji. Zaplanowano także przeprowadzenie analizy i badań w obszarze polityki rodzinnej. Program zakłada m.in. rozwój mieszkalnictwa wspomaganego dla osób usamodzielnianych, rozwój środowiskowych usług społecznych dla rodziny ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży, wsparcie dla rodzinnej pieczy zastępczej, sieci Regionalnych Akademii Rodziny oraz Regionalnych Akademii Dzieci i Młodzieży, Zachodniopomorskiej Karty Rodziny i Seniora. Jak zaznaczono powyżej, w części obecny Program kontynuuje cele i zadania swojego poprzednika – Programu „Region dla Rodziny”, a w części wprowadza nowe działania, szczególnie w obszarze pieczy zastępczej.

Zaplanowane działania zawarte w Programie umożliwią realizację na poziomie wojewódzkim, powiatowym oraz gminnym polityki w obszarze wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej we współpracy z organizacjami pozarządowymi i społecznymi. Jego adresatami są mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego oraz podmioty inspirujące, realizujące i rozwijające sferę wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej.

Program „Region Przyjazny Rodzinie” został poddany konsultacjom społecznym. Konsultacje były prowadzone od 7 czerwca do 7 lipca 2021 roku. Informacje o konsultacjach zostały przesłane do ponad 500 podmiotów z terenu województw zachodniopomorskiego. Dodatkowo, w dniu 18.06.2021 roku przeprowadzono spotkanie konsultacyjne w siedzibie zamiejscowej Urzędu Marszałkowskiego w Koszalinie. Ponadto, informacje o konsultacjach zostały umieszczone na stronie www.rops.wzp.pl/aktualnosci-rops/zaproszenie-do-konsultacji-spoecznych-projektu-programu-region-przyjazny-rodzinie.

Zgłoszone do Programu uwagi zostały poddane analizie, a projekt konsultowanego Programu został odpowiednio skorygowany.

CZŁONEK ZARZĄDU

Anna Bańkowska

KIEROWNIK
Biura Polityki Rodzinnej i Senioralnej
w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej
DYREKTOR
Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej

Anna Misztak

Dorota Rybicka-Liron